

Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Isabel Figueroa

"Er det virkelig noen som tror på slikt?"

En analyse av VGs skrivemåter om seksuell trakassering, 1980-2010

Masteroppgave i historie - femårig lektorutdanning

Veileder: Ingar Kaldal

Trondheim, mai 2017

Isabel Figueroa

"Er det virkelig noen som tror på slikt?"

En analyse av VGs skrivemåter om seksuell trakassering, 1980-2010

Masteroppgave i historie - femårig lektorutdanning
Veileder: Ingar Kaldal
Trondheim, mai 2017

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Forord

På flere måter føles det litt som om jeg lukket øynene høsten 2012 og ikke åpnet dem før nå, mai 2017. Studietiden har vært full av utfordringer, oppturer, nedturer, og alt som hører med fem år som student i Trondheim.

En veldig stor takk må rettes veileder Ingar Kaldal for all hjelp og støtte med prosjektet, samt hyggelige veiledningstimer og kaffeseminar. Takk for at du fortsatt hadde troa selv når jeg var sikker på at dette aldri kom til å gå. Videre må jeg også takke mine flotte foreldre for all støtte gjennom de siste fem årene, og alle venninner som har hørt på klaging og heiet på meg underveis.

Studietiden hadde ikke vært det samme uten alle medstudentene i lektor historie kull 2012, så en stor takk må rettes klassen. Alle på lesesal 6392 må også takkes for hyggelige avbrekk, motivasjon og all hjelp det siste året. Bassegjengen fortjener også en takk for lange, aktive pauser når været har tillatt det.

Trondheim, 15. mai 2017

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning.....	1
1.1 Presentasjon av tema og motivasjon.....	1
1.2 Problemstillinger.....	1
1.3 Avgrensning av tema	2
1.4 Kildemateriale	3
1.5 Metodisk tilnærming.....	4
1.6 Teoretisk tilnærming.....	8
1.7 Tidligere forskning	8
1.8 Bakgrunn, begrep og tidligere forskning: seksuell trakassering.....	10
1.9 Historisk bakgrunn	11
1.10 Videre disposisjon.....	13
Kapittel 2: ”- I mitt miljø er sexpress og trakassering en ikke-ting.”	15
2.1 Første eksempel: 1984.....	15
2.2 Som del av en annen sammenheng.....	18
2.3 Som reaksjon etter at seksuell trakassering i eget miljø var avslørt	21
2.4 Avslutning.....	26
Kapittel 3: SEX, SEX, SEX	29
3.1 Eksempler	29
3.2 Seksualisert fokus – et populærjournalistisk grep?	33
3.3 Avslutning.....	37
Kapittel 4: 1991 – skrivemåten endres.....	39
4.1 Før 1991	39
4.2 1991: Anita Hill v. Clarence Thomas	41
4.2.1 Sexmobbing – et begrep.....	43
4.2.2 Oppfølgingssakene.....	45
4.3 Etter 1991	50
4.4 Avslutning.....	54
Kapittel 5: Avslutning.....	57
5.1 Kritiske refleksjoner med relevans	59
5.2 Implikasjoner til videre forskning	59
Kildeoversikt.....	61
Litteraturliste	63

Kapittel 1: Innledning

1.1 Presentasjon av tema og motivasjon

Tema for denne studien har vært å utforske hvordan avisen Verdens Gang (VG) har skrevet om seksuell trakassering i årene fra 1980 til 2010.

Valget av tema kom først og fremst fra en interesse for kvinnehistorie, kjønns- perspektiv og feminisme, som har vokst frem i løpet av studieperioden. Denne interessen førte til et ønske om å skrive en masteroppgave som på en eller annen måte kunne sette lys på kvinner og kvinners problemer. I oppgaven har jeg fokusert på saker der offeret har vært underordnet den som har vært beskyldt for trakassering. På 1980-tallet ble seksuell trakassering et tema i VG. Perioden jeg har valgt å undersøke strekker seg derfor fra starten av dette tiåret og frem til 2010.

Ingen har tidligere analysert hvordan seksuell trakassering har blitt fremstilt i norsk media. Oppgaven vil derfor dekke et hull i forskningen. Samtidig vil den utvide et allerede stort antall fagdisipliner som har forsket på lignende temaer. Seksuell trakassering er i vår tid et tema som er stadig aktuelt. Den 10. mai 2017 kunne man for eksempel lese om at 15% av kvinnene i Forsvaret sier de trakasseres.¹ Derfor vil forhåpentligvis et historisk perspektiv på hvordan man skriver om problemet kunne komme til nytte også i andre fremtidige studier.

1.2 Problemstillinger

Hovedformålet med studien vil være å se på om VGs skrivemåter, når det gjelder seksuell trakassering, kan ha skapt bestemte tenkemåter om kjønn og kvinner.

Hovedproblemstillingen min er derfor som følger: *Hvordan har VG skrevet om seksuell trakassering?*

Knyttet til problemstillingen er en rekke underordnede spørsmål: Finnes det endringer i VGs måte å skrive om fenomenet på? Hva kan disse forandringene komme av? Dersom skrivemåten ikke gjennomgår tydelig forandring eller utvikling vil dette også være interessant å undersøke. Knyttet til dette er eventuelle mønstre i kildematerialet, språkbruk eller overskrifter– for finnes det noen generelle mønstre i

¹ Gildestad og Carlsen 2017

måtene VG omtaler seksuell trakassering på? Meninger og holdninger vil også være relevant å undersøke. For hvilke meninger kan sees gjennom VGs måte(r) å omtale seksuell trakassering på? Videre blir det aktuelt å se på hva disse tenkemåtene kan si om samfunnet mer generelt.

1.3 Avgrensning av tema

Oppgaven skal altså undersøke hvordan VG har skrevet om seksuell trakassering. En avgrensning har vært nødvendig, både for å gjøre kildemengden håndterbar men også for å kunne gjøre grundige analyser.

Når det gjelder avgrensning i kildetyper, vil oppgaven ta for seg artikler, intervjuer, leserinnlegg, kronikker, ”råd til leserne” og lignende. Med andre ord alt av ”skriverier” i VG om seksuell trakassering, enten de har tatt for seg, eller viser til norske eller utenlandske saker. Fokusområdet ligger som nevnt på saker der personer i overordnede posisjoner eller stillinger har trakassert, eller er anklaget for å ha trakassert, en underordnet. Jeg avgrenser dermed analysen til saker hvor de involverte har vært del av et hierarki. Dette inkluderer også tilfeller der trenere var anklaget for trakassering mot utøvere, eller saker som omtaler veileder-student-trakassering på universiteter eller høyskoler.

Det er ikke tilfeldig at avgrensningen har falt på trakassering utført av en overordnet mot en underordnet. Ved å fokusere på denne typen trakassering vil jeg kunne fange opp og analysere ulike maktdimensjoner. Dette er et perspektiv som også går igjen i annen forskning på seksuell trakassering. Sosiologene Sissel Frøberg og Rønnaug Sørensen mente for eksempel at en av hovedårsakene til at seksuell trakassering skjer er nettopp en maktubalanse mellom den som trakasserer og den som blir utsatt for trakasseringen.²

I forsøk på å spore fenomenet seksuell trakassering bakover i tid i VG, har det ofte dukket opp saker som omtaler barn og mindreårige. Av ulike grunner er ikke disse sakene tatt med i min studie. For det første vil oppgaven dreie seg om trakassering som har skjedd mellom voksne mennesker på en arbeidsplass, institusjon, organisasjon eller tilsvarende. For det andre dreier det seg om en annen type overgrep når barn er involvert, som behandles av andre typer lover og regler enn trakassering på en arbeidsplass.

² Frøberg og Sørensen 1992: 28

Jeg har gjennomført søk i VG etter hvordan fenomenet ble omtalt bakover i tid, før det var vanlig å bruke termer som ”seksuell trakassering”, ”sex-mobbing” eller ”sex-press”. Dette i forsøk på å utvide tidsperioden for min analyse. Det har vist seg vanskelig, fordi det i søkene ikke dukker opp saker som eksplisitt handler om seksuell trakassering, eller seksuell trakassering utført av overordnet mot underordnet. For eksempel har søk etter ”sjikane + sjef” i ATEKST gitt 56 treff, der ingen av sakene handlet om mitt fokusområde.³

Årsakene til at det ikke ble skrevet om sextrakassering før 1980-tallet kan være mange. Var det ikke verdig nyhetsstoff? Ble det ikke snakket om i den grad at det nådde redaksjonene? Var det bare noe man måtte takle, en del av å være kvinne i arbeidslivet? Kanskje man trengte et etablert uttrykk for å sette ord på fenomenet før man kunne skrive om det? En egen studie ville vært på sin plass for å undersøke disse spørsmålene.

Avgrensing i tid har dermed falt på perioden fra 1980-tallet til 2010. Studien starter på 1980-tallet fordi dette er tiåret der seksuell trakassering og lignende begreper blir tatt i bruk for å omtale fenomenet. Årsaken til at studiet ikke strekker seg lenger enn til 2010 er at jeg ikke ønsket å trekke tidsperioden helt frem til i dag. Dette tidsspennet sammenfaller også med VGs ”storhetstid”, altså perioden VG var avisen i Norge med størst opplagstall.⁴ Formålet blir dermed å avdekke tendenser over de tre foregående tiårene.

1.4 Kildemateriale

Mitt kildemateriale baserer seg på avisartikler og andre tekster skrevet i VG i årene fra dette ble et tema i avisen på 1980-tallet, og fram til 2010. Tekstene er hentet fra den elektroniske avisdatabasen ATEKST. ATEKST er en database der flere store og mindre norske og svenske aviser er tilgjengelig i PDF og etter søk i flere tiår tilbake i tid. Letingen etter relevante tekster har foregått ved å søke etter bestemte ord, med VG som parameter. En oversikt over hvilke ord og uttrykk som er brukt for å finne materiale finnes bakerst i oppgaven under ”Kildeoversikt”. Relevante artikler ble så lagret i rapporter via ATEKST sin mulighet for dette, og også lagret lokalt og sortert etter tiår på min datamaskin. Denne metoden har gjort det mulig for meg i ettertid å

³ Søk i VG gjennom ATEKST gjennomført 20. april 2017

⁴ Furuly 2011

søke etter spesifikke ord og saker i de ulike rapportene. I noen av analysene har det også vært nødvendig å søke opp de spesifikke sakene for å få med tilhørende saker mine søkeord ikke har plukket opp. Dette utbroderes i tidligere nevnte kildeoversikt bakerst i oppgaven.

At VG er valgt som hovedkilde er det flere årsaker til. Den første handler om tilgjengelighet. VG er nemlig en av avisene som er mest tilgjengelig gjennom søking i ATEKST, da den ligger ute i filformatet PDF helt fra 1945. Det andre punktet handler om at VG som tidligere nevnt var landets største avis, målt i opplagstall frem til 2010. Basert på dette, vurderer jeg VG som et viktig uttrykk for tenkemåter i offentligheten i perioden. Sagt annerledes: Dette mener jeg gir godt grunnlag for å bruke VG som levning, som i all hovedsak er det jeg vil gjøre gjennom mine analyser.

1.5 Metodisk tilnærming

Jeg ønsker altså å benytte kildene, avistekstene, som levning i min studie. Når man bruker en kilde som levning kan det innebære at man for eksempel skal se avisen som uttrykk for mer allmenne holdninger i samfunnet.⁵ Brukt som levning kan avisen også si noe om holdninger i bestemte miljø, og jeg er her interessert i hva tekstene kan fortelle meg om dette når det gjelder VG-redaksjonen. Jeg er på utkikk etter å tolke avistekstene som uttrykk for holdninger eller meninger. Målet er derfor ikke å samle informasjon om det tekstene beskriver, eller å finne ut hva som har skjedd i de ulike sakene. Kildene blir dermed studert for å lete etter spesielle trekk i hva tekstene uttrykker når det gjelder VGs skrivemåter, men også hva tekstene kan si om mer generelle, samfunnsmessige aspekter og holdninger til sextrakassering.

Det finnes mye potensiale i å ta for seg aviser som kilde i en slik oppgave. Den britiske lingvisten Roger Fowler har for eksempel sagt at:

News is a representation of the world in language; because language is a semiotic code, it imposes a structure of values, social and economic in origin, on whatever is represented; and so inevitably news, like every discourse, constructively patterns that of which it speaks.⁶

Slik jeg tolker dette metodiske poenget, vil det derfor være mulig å spore en verdistruktur i språket til nyhetsartiklene, som innehar både sosiale og økonomiske

⁵ Tjelmeland 2004: 121

⁶ Fowler 1991: 4

aspekter. I min oppgave vil det sosiale ha størst fokus, selv om de økonomiske aspektene ved oppslag om seksuell trakassering også må vurderes. Kan for eksempel måten ting har blitt slått opp på i VG vært preget av et behov for å appellere til løssalgsmarkedet? I kapittel 3 undersøker jeg dette nærmere, en kjent setning er jo at ”sex selger” – da gjør kanskje seksuell trakassering det samme? Med andre ord er jeg ute etter å finne ut hvordan VG skriver om seksuell trakassering for å kunne tolke ut av dette hva slags verdier og meninger skrivemåtene uttrykker.

En kritikk mot det å bruke aviser som kilder på denne måten kommer fra journalistene sjøl. Fowler beskriver journalistenes måte å se det på slik: I sitt yrke, samler journalisten inn fakta og rapporterer dem på en objektiv måte, avisene publiserer dette på en rettferdig og nøytral måte, med et språk som er utvetydig, ikke-forstyrrende og leservennlig.⁷ Dette er nok en spissformulering fra Fowler sin side, i praksis er vel de fleste i yrket klar over at dette er en idealistisk tankegang som ikke gjenspeiler virkeligheten. Videre viser han til flere studier som taler imot en slik objektivitet, for å underbygge at den tenkte objektiviteten ikke er så reell som noen kanskje ønsker å tro.

En studie jeg finner interessant, og som også viser et tilfelle der mediene ikke var objektive i sin rapportering av en hendelse, er en gjennomført av den amerikanske professoren i strafferett Renée Goldsmith Kasinsky. Hun undersøkte hvordan amerikanske medier rapporterte om Tailhook-skandalen i det amerikanske forsvaret på starten av 1990-tallet. Konklusjonen ble at mediene i stor grad kun passivt videreførte den dominante ideologien staten hadde, blant annet gjennom hvem de brukte som kilder.⁸ Hun avsluttet artikkelen med en oppfordring til media om at de burde ta sin rolle som kritiske etterforskere mer seriøst, og at de hadde og har et ansvar i å gå utenfor den dominante ideologien og ta i bruk varierte kilder for å komme til roten av problemene.⁹

Denne manglende objektiviteten både Fowler og Kasinsky har skrevet om, handlet vel egentlig om hvor gode avistekster er, eller ikke er som beretninger. Selv om de på grunn av dette ikke er pålitelige som formidlere av informasjon om noe som har skjedd, vil de være verdifulle for meg som kilde til holdninger. Ved å tolke vinklingene og språket som tekstene er preget av som tegn på vinklinger og ordbruk

⁷ Fowler 1991: 1

⁸ Kasinsky 1998: 94

⁹ Kasinsky 1998: 96

nettopp i det miljøet tekstene er oppstått i – blant journalistene og mer generelt i samfunnet blant leserne, er jeg mindre på utkikk etter det som faktisk skjedde i sakene, og mer etter mening i tekstene.

For å finne ut av hva slags meninger og holdninger som finnes i VG-tekstene om seksuell trakassering, har jeg i analysearbeidet forsøkt å benytte meg av en tredelt tilnærming, hentet fra kritisk diskursanalyse. *Diskurs* kan ha ulike betydninger. I boka ”Diskursanalyse som teori og metode” skriver forfatterne at en diskurs er en bestemt måte å snakke om og forstå verden på.¹⁰ I min studie er denne måten å se diskursbegrepet på knyttet til VGs *skrivemåter* i sakene som handler om sextrakassering. Nærmere sagt: Hva kan disse skrivemåtene fortelle meg om måten VG forstår fenomenet på? Siden oppgaven ikke har som mål å være en fullverdig diskursanalyse benytter jeg meg av skrivemåter som begrep i mine analyser. Fokuset vil være på å tolke tekstene etter spor av historiske prosesser slik de kommer til uttrykk i skrivemåtene.

Diskursanalyse som metode, brukt i historiske undersøkelser, er del av den ”nyere kulturhistorien”¹¹. I det følgende vil jeg redegjøre for metodebruk i oppgaven. Fokuset vil være på de elementer som har påvirket min lesing av kildene.

Den britiske lingvisten Norman Fairclough er innenfor dette feltet svært anerkjent. Mange bøker og artikler som omhandler diskursanalyse bygger i større eller mindre grad på hans teorier og tanker. Fairclough har gjennom flere år utviklet og gjort endringer på sin modell. Min forståelse av kritisk diskursanalyse som metode baserer seg mye på sosiologen Joar Skrede sin bok ”Kritisk diskursanalyse” som ble utgitt i 2017. Modellen Skrede omtaler som ”den gjeldende” bygger på den Fairclough presenterte i ”Analysing discourse” fra 2003. Dermed er det denne modellen jeg også i hovedsak har basert min analyse på.

Faircloughs fremstilling av kritisk diskursanalyse er tredimensjonal, og består av analysebegrepene sosiale begivenheter, sosial praksis og sosiale strukturer.¹² Sosiale begivenheter er det tekstuelle nivået av analysen, og innebærer for Fairclough en språklig analyse på ord-og setningsnivå. De sosiale begivenhetene formes av sosiale praksiser, som ”kan tenkes som en måte å kontrollere og selektere visse

¹⁰ Jørgensen og Phillips 1999: 9

¹¹ Kaldal 2002: 7

¹² Skrede 2017: 32

strukturelle muligheter på”.¹³ Dette nivået fungerer som et slags mellomnivå mellom de sosiale begivenhetene (teksten) og de sosiale strukturene.¹⁴ Sosiale strukturer handler om den sosiokulturelle konteksten diskursene er relatert til, og dette kan være for eksempel maktforhold eller økonomiske strukturer.¹⁵ Dette nivået er beskrevet som en undersøkning av hvordan diskursene som avsløres ”(...) påvirker og påvirkes av andre sosiokulturelle praksiser som ikke er direkte forbundet med teksten.”¹⁶

Historikeren Susanne Brevik Syvertsen har i sin masteroppgave, om pinsebevegelsens ledende skikkelse Thomas Ball Barratt, også hentet metodiske grep fra diskursanalyse. Hun har beskrevet de tre dimensjonene av kritisk diskursanalyse som å *beskrive* (sosiale begivenheter), *fortolke* (sosial praksis) og *forklare* (sosiale strukturer)¹⁷. De tre dimensjonene kan sees i min studie. For eksempel blir de sosiale begivenhetene beskrevet og drøftet gjennom analyser av ordvalg i artiklene. I kapittel 2 og 3 vil jeg ta for meg ikke bare ord, men typiske *trekk* ved hvordan VG har omtalt seksuell trakassering. Med trekk forstås bestemte ordvalg, utsagn, vinklinger eller måter å forme saker på– som enten er typiske fordi de oppstår hyppig i hele perioden jeg har undersøkt, eller fordi jeg har funnet igjen trekkene over lengre perioder.

Den sosiale praksisen og fortolkningen av tekstene går ut på at jeg i analysene for eksempel ser nærmere på rammene VG arbeider innenfor. Dette kan være avisens stilling i samfunnet, men også hvordan tabloidformen og formatet løssalgsavis kan påvirke skrivemåtene. Samtidig er avgrensingen 1980-2010 med på å gjøre at rammene var nokså like, da dette var perioden VG var avisen i Norge med størst opplagstall. I forklaringen skal jeg altså undersøke hvordan skrivemåtene jeg har avslørt påvirker og påvirkes av andre sosiokulturelle og samfunnsmessige strukturer og praksiser som ikke er forbundet med teksten, eller direkte med VGs skrivemåter. Dette forsøkes særlig i avslutningene av kapitlene, der jeg prøver å løfte blikket og si noe utover analysene. Dette er også noe jeg vil se på nærmere i konklusjonskapittelet.

¹³ Skrede 2017: 33

¹⁴ Skrede 2017: 34

¹⁵ Skrede 2017: 32-34

¹⁶ Hågvar 2013: 204

¹⁷ Syvertsen 2016: 21

1.6 Teoretisk tilnærming

Det er få som vil bestride at menn har hatt størst fokus i den tradisjonelle historieskrivinga. På starten av 1970-tallet vokste historiefaget med en rekke underdisipliner, og det ble startet opp forskning som tok for seg kvinne- og kjønnshistoriske temaer. Siden har kvinne- og kjønnshistorien utviklet seg videre i flere retninger både med tanke på tematikk, teorier og metoder.

For mitt prosjekt er særlig den amerikanske historikeren Joan W. Scott sin idé om at studiet av ”språk” og studiet av kjønn er koblet sammen, relevant. Hun argumenterer blant annet for at hvis man ser på hvilke måter ”språket” konstruerer mening, vil man også være i en posisjon til å finne kjønn. ”Språk” innebærer mer enn bare den bokstavelige bruken, altså mer enn bare tekst i vanlig mening. I mine analyser blir for eksempel også bilder en del av analysene. Scott mener dette gir historikere en måte å analysere hvordan kjønn virker i konstruksjonen av sosial og politisk mening – og at dette er en måte man kan forstå kjønnets plass i historien på.¹⁸

Scotts tanker om dette kan på mange måter leses som en kvinnehistorisk oppfordring eller grunngivning for å gjøre historiske analyser av språk og mening i tekst. Den norske kvinnehistorikeren Gro Hagemann påpeker for eksempel at Scott sin tilnærming ”(...)legger avgjørende vekt på den historiske kontekst, og på en historisering av fenomener og sosiale forhold som ofte kan fremtre som universelle.”¹⁹

Det er altså i dette teorifeltet jeg ønsker å befinne meg, med kategorien kvinner som grunnlag for en meningsanalyse av VGs skrivemåter om seksuell trakassering.

1.7 Tidligere forskning

I oppgaven har jeg benyttet meg av en rekke artikler og bøker som støttelitteratur. Av historiske verker om avisen VG har jeg særlig brukt ”Blod, sverte og gledestårer” av historiker Martin Eide. Den ble skrevet i forbindelse med VGs 50-års jubileum i 1995, og har vært nyttig når det kommer til å forstå og fortolke VGs sosiale praksis og

¹⁸ Scott 1999: 55

¹⁹ Hagemann 2003: 84

rammene de har arbeidet innenfor.²⁰ Eide har også skrevet artikler i etterkant som har beskrevet utviklingen i VG utover 2000-tallet.²¹

Som tidligere nevnt har sosiologen Joar Skrede sin bok ”Kritisk diskursanalyse” vært viktig for det metodiske rammeverket og analyseapparatet. For å øke min metodeforståelse har jeg supplert med historikeren Susanne Brevik Syvertsen sin masteroppgave, der hun analyserte en rekke prekener holdt av en sentral bevegelse i pinsebevegelsen. Denne har jeg brukt for å få et praktisk eksempel som ligger nærmere det jeg skal gjøre enn Skrede sine eksempler. Førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo og Akershus, Yngve Benestad Hågvar, sin doktorgradsavhandling har også vært nyttig, da han har tatt for seg VG og gjort en fullverdig diskursanalyse av ”den gode VG-sak”.²²

I de tre analysekapitlene har jeg tatt i bruk forskning fra en rekke ulike felter og flere fag. I kapittel tre har jeg for eksempel benyttet meg av medieforskning i forbindelse med seksualisering av media. Den amerikanske kommunikasjonsprofessoren Doreen Marchionni har i en artikkel påpekt at hovedvekten av amerikansk forskning på sex i media har fokusert på TV, internett og magasiner, mens aviser ”(...)virtually is a non-player.”²³ Mitt inntrykk er at det samme stort sett også gjelder for den norske forskningen på feltet. Det finnes derimot litteratur og forskning om VG spesielt og tabloidpressen generelt som kan belyse det seksualiserte fokuset, og som jeg i kapitlet benytter meg av. I kapittel fire har jeg benyttet meg av både pedagogisk, og statsvitenskapelig forskning. Dette blant annet for å utforske mobbebegrepet. Den tverrfaglige tilnærmingen har vært nødvendig for å utdype mine egne analyser.

For å forstå det teoretiske rammeverket har også den amerikanske historikeren Joan W. Scott vært viktig, supplert av blant annet historikeren Gro Hagemann sin ”Feminisme og historieskriving – inntrykk fra en reise”. Disse teoretiske rammene har vært særlig viktige for hvilke aspekter som diskuteres i de ulike analysekapitlene. I siste del av dette kapitlet vil jeg skissere den historiske bakgrunnen, for å kontekstualisere oppgaven. I denne delen har jeg særlig tatt i bruk oversiktsverker om

²⁰ Eide 1995

²¹ Se for eksempel Eide 2014

²² Hågvar 2013

²³ Marchionni 2011: 83

kvinnehistorie skrevet av norske historikere, samt sosiolog Runa Haukaas analyse av den nye norske kvinnebevegelsen på 1970-tallet.

1.8 Bakgrunn, begrep og tidligere forskning: seksuell trakassering

Begrepet ”seksuell trakassering” stammer fra den amerikanske juristen Catherine A. MacKinnon. I hennes ”Sexual Harassment of Working Women” fra 1979 definerte hun begrepet bredt som uønskete oppfordringer av seksuell karakter i en kontekst der maktforholdet er skjevt.²⁴ MacKinnon er et navn som går igjen i nesten all forskning om seksuell trakassering, og hun regnes som viktig innenfor feltet også for det arbeidet hun har gjort for å få seksuell trakassering inn i det amerikanske lovverket.²⁵

”Sex i arbeid(et) i Norge” utkom i 1992 som en presentasjon og oppsummering av et norsk tverrfaglig forskningsprosjekt, som tok for seg seksuell trakassering i arbeidslivet. Det var den første norske boken som tok for seg seksuell trakassering på en så grundig og grunnleggende måte. KK-undersøkelsen fra 1988 er også sentral(undersøkelsen ble foretatt gjennom ukebladet Kvinner & Klær i 1988, derav navnet KK-undersøkelsen). Denne bidro med egne funn, og var det første systematiske forsøket på å samle inn data om seksuell trakassering i Norge.²⁶ Tallene som ble presentert i denne har vært nyttig for meg, særlig i forbindelse med hva slags type trakassering som har vært vanligst for norske kvinner.

I 1993 presenterte 3 psykologer funn fra en mobbeundersøkelse i boken ”Seksuell trakassering – Bøllen og Blondinen på norske arbeidsplasser”. De konkluderte med at deres egen forskning viste at færre kvinner ble trakassert (enn funnene fra ”Sex i arbeid(et) i Norge” hadde indikert), men at problemet var ”(...)stort og konsekvensrikt for dem som virkelig rammes.”²⁷ I USA har også forskning resultert i ulike tall hva gjelder omfanget av sextrakassering.²⁸

Til tross for sprikende tall, kan mengden tilgjengelig forskning om sextrakassering vise til at det, særlig i årene etter 1990, er blitt oppfattet som et stort og alvorlig problem. Innenfor norsk forskning har seksuell trakassering vært tema i mange fagdisipliner. For eksempel er det flere innenfor jus som har sett på hvordan

²⁴ MacKinnon 1979: 1

²⁵ Brantsæter 1992: 15

²⁶ Brantsæter 1992: 22-36

²⁷ Einarsen, Raknes og Matthiesen 1993: 97

²⁸ Brantsæter 1992: 14-15

lovverket verner mot og regulerer seksuell trakassering.²⁹ Nylig har også forskere innenfor medieforskning undersøkt fenomenet i online dataspill.³⁰

Når det gjelder seksuell trakassering som tema i media, er forskning utført av de australske professorene i ledelse Paula McDonald og Sara Charlesworth særlig relevant. I en artikkel publisert i 2013 undersøkte de hvordan ulike ordinære nyhetstekster skriver om, eller rammer inn, seksuell trakassering i fire industrialiserte land, over en periode på seks måneder i 2010. Funnene deres pekte på at et flertall av de undersøkte diskursene rammet inn seksuell trakassering som enkeltavvik.³¹

Denne artikkelen inneholder mange elementer som også for meg er relevant. Min oppgave har på flere måter bygget videre på deres tankeganger. På den andre siden er det god grunn til å stille seg kritisk til å for eksempel ”overføre” de fire hovedkategoriene for diskurser om seksuell trakassering som her ble identifisert. De fire landene McDonald og Charlesworth undersøkte var USA, Canada, Australia og Storbritannia. Norge deler selvsagt likhetstrekk med disse fire, men det er ikke dermed sagt at landene er så like at funnene kan kategoriseres på lik måte. Samtidig vil en historisk analyse med fokus på endringer over en lengre tidsperiode kunne gi andre funn enn deres analyser da de kun undersøkte diskursen over 6 måneder. I konklusjonen vil jeg kommentere i hvilken grad mine funn skiller seg fra de australske forskernes funn.

1.9 Historisk bakgrunn

Det er flere historiske premisser som ligger til grunn for at jeg kan skrive en slik oppgave. At fenomenet seksuell trakassering ble satt navn på fra 1980-årene og utover, som vi så ovenfor, er et slikt premiss. Det samme gjelder kvinnesak og kvinnekamp, og at flere kvinner i løpet av 1900-tallet kom inn i arbeidsstyrken.

1800-tallet markerte både brudd og kontinuitet for den norske kvinnen. For mange forble livet stort sett slik det alltid hadde vært, familien og husholdet stod i sentrum. På den andre siden representerte de nye enslige kvinnene som tok seg arbeid i industri og moderne tjenesteyting, noe nytt og moderne. Historiker Gro Hagemann sier blant annet om disse at de var ”en viktig kilde til endring av kvinners

²⁹ Se for eksempel Asmaro 2015, Stefansen 2014, Andreassen 1997

³⁰ Ask, Svendsen og Karlstrøm 2016

³¹ McDonald og Charlesworth 2013: 99

handlingsrom og sosiale status.”³² Den organiserte kvinnesaken i Norge fikk sin start i 1884, blant annet markert med stiftelsen av Norsk Kvinnesaksforening. I årene som fulgte var det mye aktivitet blant kvinner, både innenfor organisasjonene og utenfor, i bygd og i by.³³

Ved overgangen til 1900 tallet var kvinner blitt formelt likestilt med menn på mange områder, og det var få utdanninger eller yrker som var stengt for kvinner. I løpet av de første tiårene av det nye århundret ble kvinnen likestilt mannen på nesten alle samfunnsområder.³⁴ ”Husmortiden” fra 1900-1950 innebar først og fremst at kvinner var husmødre, men de var også yrkeskvinner. Historiker Kari Melby har sammenfattet perioden for kvinner slik: ”De ble likestilte og fikk større myndighet, men de ble også behandlet som forskjellige og oppnådde begrensede rettigheter nettopp som det.”³⁵ Antall kvinner i arbeid økte mellom 1945 og 1975. Fall i giftealder, økende antall jenter som tok høyere utdanning og større behov for arbeidskraft var faktorer som tok kvinnene ut av hjemmet og inn i arbeid.³⁶

På 1950 og 1960 tallet var det en rekke kvinneorganisasjoner som tok politiske initiativ, både i spørsmål om samskatt og likelønn, og i helsespørsmål som for eksempel abort. Nestoren i norsk kvinnehistorie, Ida Blom, skriver at disse tiårene ”(...)la således grunnen for den nye kvinnebevegelsen som brøt fram omkring 1970.”³⁷ Sosiolog Runa Haukaa har beskrevet det slik:

I løpet av få år – fra -70 til -73 – svulmet den nye kvinnebevegelsen opp – fra å være en liten gruppe som var misfornøyd med den underdanige kvinnerollen og Norsk Kvinnesaksforenings den gang høflige henstillinger til offentlige myndigheter, til å omfatte flere tusen kvinner som ville ha en grunnplansrevolusjon mot patriarkalske strukturer og kapitalistisk produksjonsmåte.³⁸

Det er få som har forsket på den norske kvinnebevegelsen slik den oppstod på 1970-tallet. Haukaas egen bok ”Bak slagordene” fra 1982 er muligens det eneste verket som tar for seg bevegelsen dyptgående i denne perioden. Flere av bevegelsens

³² Hagemann 2005: 251

³³ Hagemann 2005: 244-246

³⁴ Melby 2005: 257

³⁵ Melby 2005: 331

³⁶ Blom 1982: 573

³⁷ Blom 2005: 366

³⁸ Haukaa 1982: 9

skikkelser ble i 2009 intervjuet i en sak der dette var tema, og det ble uttrykt frykt for at den manglende historieskrivingen kunne føre til at kun mytene ville overleve.³⁹

Den nye kvinnebevegelsen var mangefasettert, og ”(...) rommer ulike og til dels motstridende politiske retninger”, og er derfor vanskelig å sammenfatte.⁴⁰

Tydlig er det på den andre siden at kvinnebevegelsen fikk gjennomslag, blant annet i sterkere representasjon i samfunnsposisjoner. For eksempel kom kvinner sterkere inn i kommunestyre, Stortinget og ble mer synlige i fagbevegelsen.⁴¹

Kvinnen i 1980 levde et liv totalt forskjellig fra kvinnen på 1880-tallet. Mye av forskjellen skyldes den åpenbare og generelle moderniseringen av samfunnet i perioden. Kvinners aktivitet, organisering og kamp i løpet av de 100 årene må også regnes som viktig for forandringen.

Slik jeg ser det går det en linje, om enn svak, fra 1880-tallets Kvinnesaksforening til den nye kvinnebevegelsen på 1970-tallet og videre til min egen oppgave. For at seksuell trakassering skal sees på som et problem og skrives om i media, må det ha et navn. Et navn får det først når det vokser frem behov – og verktøy, for å angripe problemet. Og dette behovet vokser frem når tilstrekkelig mange ser problemet – altså når en viss mengde kvinner er kommet ut i arbeidslivet og det de møter der av problemer blir tema for diskusjon og kritikk.

1.10 Videre disposisjon

Oppgaven er videre inndelt i tre analysekapitler. De to første vil ta for seg ulike mønstre som har vist seg i kildematerialet, og det siste vil ta for seg en endring i skrivemåten. Kapittel 2 er inndelt tematisk og etter hvilken versjon av mønsteret eksemplene passer inn i, mens kapittel 3 er delt opp i en del der jeg vil fremvise eksempler og en del der jeg drøfter disse. Kapittel 4 er strukturert kronologisk for å bedre fremvise endringen. Kapittel 5 er avslutningskapittelet – der jeg vil diskutere hva funnene samlet kan bety og fortelle.

³⁹ Kleppo 2009

⁴⁰ Haukaa 1982: 11

⁴¹ Blom 2005: 372-373

Kapittel 2: ”- I mitt miljø er sexpress og trakassering en ikke-ting.”⁴²

Sitatet brukt i kapitteloverskriften er beskrivende for et mønster jeg har observert i kildematerialet. Med jevne mellomrom, i tidsperioden 1980-2010, dukket det opp saker der seksuell trakassering enten ble fornektet, avdramatisert som misforståelser eller forklart som noe som ikke skjer dersom kvinnen er ”tøff nok”. Den første saken jeg skal ta for meg er fra 1984. Første gang ”seksuell trakassering” som begrep ble brukt i VG var i 1983, og saken omtalte brannkvinner i New York.⁴³ Det er rundt dette året at VG begynte å ta i bruk ”seksuell trakassering” og ”sex-press” når det var snakk om hendelser som hadde oppstått på arbeidsplasser.

Kapittelet starter med å ta for seg saken fra 1984, der den tidligere missestjernen Ingeborg Sørensen var intervjuet, og er deretter delt inn i to ulike deler. Dette er for å rette fokus mot de to hovedformene vinklingene oppstår i: 1) som ”tilfeldig” spørsmål stilt kvinner i intervjuer som egentlig tok for seg andre temaer, eller 2) som ”forsvar” for eget miljø etter at sextrakassering var blitt avslørt. 1984-saken er skilt ut fra de resterende på bakgrunn av at den ikke er lett å tolke som et uttrykk for noe gjentatt mønster.

2.1 Første eksempel: 1984

Artikkelen jeg ønsker å starte analysen med ble publisert i forbindelse med en sak som hadde vært oppe til vurdering i kongressen til det svenske sosialdemokratiske kvinneforbundet 1984. Forslaget handlet om å opprette erotiske ”fredssoner” på arbeidsplasser som et ledd i å bekjempe sex-press, og VG hadde i den sammenheng pratet med norske Stortingsrepresentanter som blant annet ”(...) tror det er behov for erotiske fredssoner på arbeidsplasser”⁴⁴. Denne saken var plassert i en rubrikk som opptok omtrent 1/5 av avissiden, og et lite bilde fikk også plass ved siden av teksten. Avbildet var en mann og en kvinne, og mannen hadde hånden sin plassert på kvinnens bakende, og under bildet stilte VG spørsmålet ”Bør vi innføre erotiske fredssoner på jobben?”⁴⁵

⁴² VG, 03.05.2008

⁴³ VG, 27.12.1983

⁴⁴ VG, 15.08.1984

⁴⁵ VG, 15.08.1984

Noen dager etter at denne saken ble publisert kunne man, i VGs Rampelys-seksjon, under overskriften ”HVA ER SEX-PRESS?”, lese at tidligere pin-up-modell og misse-stjerne, Ingeborg Sørensen, uttalte seg på følgende måte:

-Sex-press på jobben? Er det virkelig noen som tror på slikt? Personlig har jeg aldri opplevd det. Noen få tilfeller innen amerikansk filmbransje har jeg sett, men det dreier seg om jenter som selv har provosert fram en slik situasjon.⁴⁶

Sitatet åpner for flere interessante tolkningsmuligheter. En viss grad av offerklandring, altså å gi offer skyld i eget overgrep, kan sees i at Sørensen mente de tilfellene hun hadde sett av sex-press, kun handlet om at jentene selv hadde provosert frem situasjonen. Under er fotografiet som tilhørte artikkelen:

Bilde: Kopi av Sørensen-artikkelen, VG, 21.08.1984

⁴⁶ VG, 21.08.1984

En vakker og vellykket kvinne fikk dermed, over en helside i VG, hevde at sex-press er egenskapte problemer. Inntrykket av Sørensen som vellykket forsterkes ikke bare gjennom artikkelen og det som står der, men også gjennom i fotografiet vi så på forrige side. Sørensen ble oppfattet som en seriøs dame med god kontroll.

I artikkelen kunne man også lese hvordan journalisten formulerte oppfølgingsspørsmålet: ”-En karrierekvinn som deg har aldri opplevd det som har fått svenske sosialdemokratiske kvinner til å gå inn for opprettelse av ’sex-frie soner på jobben’?”⁴⁷ Med denne ledende måten å spørre på, visste VG allerede på forhånd hva eller hvordan Sørensen ville komme til å svare? Det finnes ingen umiddelbar åpenbar grunn, verken i saken om de erotiske fredssonene eller i saken der Sørensen var intervjuet, til at nettopp Sørensen skulle bli intervjuet om denne saken. Man kan dermed stille spørsmål ved hvorfor dette i det hele tatt ble en sak. Ga hennes karriere som skjønnhetsdronning og playboy-modell avisen grunn til å tro at de ville få et bestemt svar – kanskje et kontroversielt svar, dersom de intervjuet henne om dette?

I oppfølgingsspørsmålet var det også en intertekstuell kobling til den tidligere nevnte saken som handlet om de erotiske fredssonene. Artikkelen der Sørensen uttalte seg var som sagt trykket i VGs Rampelys-seksjon. Rampelys er en spalte i VG som ble lansert i 1981 som kulturjournalistikk i utvidet form. I følge historiker og professor Martin Eide, var spalten lansert som en måte for VG å vise sin følsomhet overfor moderne populærkultur, samtidig som en folkelig distanse til finkulturen ble markert.⁴⁸

Ved å plassere Sørensen sin uttalelse i denne seksjonen signaliserte VG at dette *ikke* var et seriøst innlegg i en eventuell debatt om temaet. At sakene ikke krever så mye nyansering, er kanskje et typisk trekk for en Rampelys-sak. Ingen ga for eksempel motsvar til Sørensen eller forsøkte å si at sex-press var et reelt problem i artikkelen. Samtidig var nok ikke plasseringa tilfeldig, Sørensen hadde vært i rampelyset over lengre tid, etter blant annet andreplass i skjønnhetskonkurransen Miss World i 1972, og med sin kjendisstatus var hun et typisk emne for Rampelys-spalten.⁴⁹

Det er viktig å påpeke at dette er den saken, av de jeg har funnet som føyer seg inn i dette mønsteret, som desidert går lengst i å fornekte seksuell trakassering (eller,

⁴⁷ VG, 21.08.1984

⁴⁸ Eide 1995: 370

⁴⁹ VG, 02.12.1972

”sex-press på jobben” som det omtales som i artikkelen) som fenomen eller noe som hender kvinner i arbeidslivet. Derfor er det også viktig å trekke inn at utsagnene presentert i artikkelen faktisk fikk et tilsvarende svar noen dager senere i ”Si det i VG”-spalten. Her skrev innsender Sten Engebretsen fra Tromsø at kvinner som arbeider som sekretærer, funksjonærer og i andre stillinger – altså arbeid som er veldig ulikt det Sørensen gjør, ”(...) vil kunne skrive under på at sex-press fins.”⁵⁰ Engebretsen skrev videre at:

Eksempler er det nok av, dersom man bare vil se lenger enn til sin egen nesetipp. Naturligvis kan hundretusener av norske kvinner si som frk. Sørensen ’Personlig har jeg aldri opplevd det.’ Jeg har, eksempelvis, aldri opplevd krig og atomvåpen, men er realistisk nok til ikke kategorisk å utbasunere at det ikke fins.⁵¹

Engebretsen er her inne på noe interessant. For det første viste innlegget hans at han ikke trodde på det bildet som Sørensen-artikkelen skapte. For det andre rører han ved noe som er et viktig poeng i dette kapittelet. For flere av sakene er det verdt å stille spørsmål ved om det er realistisk at de som uttalte seg faktisk kan være sikre på at det ikke har skjedd trakassering. At de aldri har sett eller opplevd det, betyr jo faktisk ikke at det ikke kan ha skjedd med en kollega, eller noen i en annen avdeling. Dette er et poeng jeg vil komme tilbake til gjennom de videre analysene.

2.2 Som del av en annen sammenheng

Noen ganger kom avfeiring av seksuell trakassering til uttrykk i saker der det i utgangspunktet handlet om helt andre ting.

I en reportasje om livet på Jan Mayen i 1993, fikk kokk Elin Kjellvang spørsmål om hvordan det var å være jente i et mannsdominert miljø. Hun svarte at det var helt fint, og journalisten fulgte opp med å spørre om det ikke var noe sex-press der. Kjellvang svarte da at ”Nei, overhodet ikke tegn til slibrigheter. Dessuten har vi bein i nesa. Skulle sånt forekomme, klarer vi å svare med et spark!”⁵²

⁵⁰ VG, 27.08.1984

⁵¹ VG, 27.08.1984

⁵² VG, 02.01.1993

Det kom frem av samme artikkel at Kjellvang var ei av seks kvinner, i et miljø bestående av totalt 25 fastboende på Jan Mayen på dette tidspunktet.⁵³ Det gjør det vanskelig å se for seg at hun skulle brukt denne muligheten til å stå frem og fortelle om eventuelle situasjoner av sex-press eller seksuell trakassering som hadde oppstått på øya. Derfor er det også litt rart at VG har valgt å stille dette spørsmålet i en slik situasjon, en situasjon preget av lystig og lett fortelling om det spesielle livet på Jan Mayen. Dagligliv og arbeid hadde fokus i saken, og sex-press er et relevant tema innenfor denne sfæren, men hva ville VG gjort dersom Kjellvang hadde gitt et svar omvendt av det hun faktisk svarte? En mulighet kan være at VGs journalist visste hva svaret ville bli – enten dette var på grunn av omstendighetene med kun 25 fastboende på øya eller omstendighetene omkring intervjuet. Hvem var for eksempel tilstede da Kjellvang fikk spørsmålet?

Voldsaspektet, ”å svare med et spark”, er også et interessant element av sitatet, fordi vold tradisjonelt er del av en mannlig kulturkode. Dette kan selvfølgelig forklares med Kjellvang sin personlighet, men kan også muligens skyldes det mannsdominerte miljøet hun var en del av. Var et spark eneste mulighet for å motsette seg sexpress i et slikt miljø? Denne delen av sitatet viser også at Kjellvang hadde en forberedt respons klar, dersom hun skulle oppleve sexpress på arbeidet, og at det dermed ikke ble sett som helt utenkelig at slikt kunne oppstå.

I 1995 ble tidligere ”Mr. Europa”, Bjørn Christian Horda Andersen og ”den norske skjønnhetsdronningen” Ann Wibecke Hoel intervjuet av VG. Intervjuet kom på trykk i forbindelse med at Andersen skulle være dommer i en missekonkurranse der Hoel skulle stille som utøver. I intervjuet stilte VG spørsmål blant annet om hvordan det var å være i rampelyset.⁵⁴ De kom også inn på temaet seksuell trakassering. Man kunne for eksempel lese at ”Men noe økt sex-press har ikke Ann Wibecke merket. – Hvis du har ben i nesen, unngår du slike situasjoner. De aller fleste møter meg med respekt.”⁵⁵

”Ben i nesen” er en formulering man også så hos Kjellvang. Å ha ben i nesen er et uttrykk som brukes for å beskrive personer som er tøffe eller sterke. En studie utført av Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) viste at ”bein i nesa” ble brukt som et kjønnet uttrykk, blant annet for å beskrive en egenskap kvinner måtte ha for å være i

⁵³ VG, 02.01.1993

⁵⁴ VG, 06.04.1995

⁵⁵ VG, 06.04.1995

Forsvaret.⁵⁶ I eksemplene kan man se hvordan språket har blitt brukt til å konstruere en kjønn, eller sosial mening i uttrykket. En åpenbar tolkning av uttrykket her er at dersom du er kvinne og har ben i nesen – og dermed er tøff og sterk, så unngår du å bli seksuelt trakassert.

I 2002 ble skuespiller Gørild Mauseth intervjuet om ”filmkarrieren og filmkjæresten”⁵⁷. Hun fikk spørsmål om det var mye sexpress i bransjen, og svarte ved å vise til kollegaen Sophia Loren. Loren hadde ved en tidligere anledning fått samme spørsmål, og hadde da fortalt at ”innledningen til hennes internasjonale karriere ble å lære seg å si ’nei’ på ti språk.”⁵⁸ Sammenlignet med de to forrige eksemplene, uttrykte Mauseth en noe mildere tilnærming. Tøffhet eller styrke, bein i nesa eller spark, ble ikke nevnt som faktorer, men et forberedt ”nei” var her nok til å unngå sextrakassering. Mauseth sitt svar og referansen til Loren viste også at hun visste at dette ikke var et uvanlig fenomen i filmmiljøet, og det var tydelig at det var noe mange skuespillerinner måtte takle. Ved å vise til en annens uttalelser slapp Mauseth unna å måtte utbrodere ytterligere.

Det fremstår, i eksemplene jeg har trukket fram, som om kvinnene har blitt stilt disse spørsmålene nokså tilfeldig. Det er ingen åpenbare grunner, eller koblinger til trakassering i noen av sakene. Dette pekte jeg på blant annet i saken fra Jan Mayen. Hvorfor fikk disse kvinnene allikevel spørsmål om trakassering? Var det bare fordi de var kvinner? Og i så fall, hva var dette et uttrykk for? På den ene siden kan dette vise at VG mente dette var et problem *alle* kvinner kunne ha – uansett hvor og hvem det var snakk om. På den andre siden var det tvilsomt at kvinnene de hadde pratet med ville gitt andre svar – på grunn av konteksten, som ofte var at de var suksessrike i noe eller skilte seg ut. Da kan det være vanskelig å skulle fremstille seg som offer i samme situasjon. Den ”tilfeldige” spørsmålsstillinga og det ”tvungne” svaret er derfor ikke uproblematisk.

⁵⁶ Hellum 2010

⁵⁷ VG, 10.07.2002

⁵⁸ VG, 10.07.2002

2.3 Som reaksjon etter at seksuell trakassering i eget miljø var avslørt

De tre neste eksemplene skiller seg fra de tidligere nevnte sakene. Artiklene jeg nå skal trekke frem ble skrevet i forbindelse med at det i miljøene på forhånd var avslørt at sextrakassering hadde skjedd.

Med overskriften ”Politikvinnens HVERDAG” ble politikvinnen Gro Smedsrud intervjuet. Artikkelen ble publisert i forbindelse med en politirapportsak fra 1985. I korte trekk handlet politirapportsaken om at VG hadde fått tilgang til en rapport som var utarbeidet av Arbeidspsykologisk institutt i Oslo på oppdrag av Justisdepartementet.⁵⁹ En uke før intervjuet med Smedsrud, skrev VG saken ”Pornofilmer og mobbing i politiet: KLEDD NAKEN AV KOLLEGER”. Dette var første gang rapporten ble omtalt.⁶⁰

Måten VG omtalte og slo opp denne rapporten på, førte til sterke reaksjoner fra politiet. Det ble gjort tydelig for eksempel ved at informasjonskonsulenten ved Oslo politikammer skrev et innlegg, hvor han omtalte rapporten som et ”(...)internt arbeidsdokument som inneholder de to forskernes råmateriale.”⁶¹ VG hadde med andre ord feiltolket og omtalt en rapport som ikke engang var en rapport. Det var påstanden fra informasjonskonsulenten. En klar konflikt oppstod mellom VG og politiet, og med dette som bakgrunn ble Smedsrud intervjuet. Konflikten kunne særlig sees i at politiet den 19. april 1985 arrangerte et allmøte. Der fikk pressen og VG ”hele skyllebøtta” da rapporten skulle diskuteres. Til VG sa politioverkonstabel Anne Marie Kollhus også at ”Jeg føler meg personlig fornærmet og fornedret etter påstandene om at politikvinner er blitt seksuelt mobbet.”⁶²

Tilbake til Smedsrud. Måten hun ble fremstilt på er nemlig interessant å se nærmere på. Tilhørende artikkelen var det et fotografi der hun satt ved et bord, med en avis og en kaffekopp på bordet. Hun hadde den ene hånden hvilende på bordet, mens den andre var løftet opp foran kroppen hennes, i en slags ”stopp”-bevegelse. Bildevalget gjorde at Smedsrud fremstod som seriøs og alvorlig:

⁵⁹ VG, 13.04.1985

⁶⁰ VG, 13.04.1985

⁶¹ VG, 15.04.1985

⁶² VG, 20.04.1985

Bilde: Politikvinne Gro Smedsrud fremstilt i VG, 20.04.1985

Kollhus følte seg altså personlig fornærmet og fornedret av rapporten, eller i alle fall av mediens fremstilling av rapporten. De samme følelsene ble ikke like eksplisitt uttalt i intervjuet med Smedsrud. Det er allikevel flere sitater i intervjuet med Smedsrud som er relevant å undersøke nærmere. I starten av artikkelen uttalte hun at: ”- Enten har jeg vært utrolig lite attraktiv eller ’usynlig’ for omgivelsene. Hadde noe slikt skjedd meg ville ’gjerningsmannen’ blitt innrapportert og krevet avsatt fra tjenesten.”⁶³

Da VG stilte spørsmålet: ”Men hva med rapporten, er du blitt seksuelt mobbet?” svarte hun:

Nei. Man må skilne mellom kameratslig fleip og flørt – og alvor. Hvis ikke er du plagsomt innbilsk eller dum. At grove historier og griseprat har forekommet på sene vakter, er vel ikke annerledes enn i andre yrker. Tonen er røff. Men det går an å gi svar på tiltale. Man kommer langt med å være litt robust.⁶⁴

De siste ordene i artikkelen var viet enda et sitat fra Smedsrud:

⁶³ VG, 20.04.1985

⁶⁴ VG, 20.04.1985

Jeg kan bare tale for meg selv og ut fra mine erfaringer i tjenesten. Men slike tilfeller kjenner jeg ikke til. Og ved seksuell mobbing eller trakassering burde man ha reagert ved å gå til ledelsen. Man må skille mellom fleip og alvor. Politikvinnene har vist at de kan jobben sin...⁶⁵

Smedsrud gikk langt i sin avfeiring av den seksuelle trakasseringen rapporten hadde skrevet om. Det fremstod gjennom sitatene at dette var basert på hvordan hun selv hadde opplevd yrket sitt. Styrken i disse uttalelsene må ses i lys av hvordan politiet må ha opplevd dekningen av rapporten. Reaksjonene til Smedsrud og andre politikvinner kunne tyde på at de følte seg stigmatisert eller til og med angrepet. Gjennom uttalelsene og motstanden fikk Smedsrud og andre politikvinner muligheten til å vise at de ikke var en del av ofrene som rapporten omtalte.

To ganger i de tre sitatene påpekte Smedsrud at man må skille mellom fleip og alvor. Dette får det til å fremstå som om de tilfellene rapporten omtalte, kun handlet om at politikvinnene hadde misforstått en spøk. At man er ”plagsomt innbilsk eller dum” om man ikke kan skille mellom de to tingene er en sterk karakterisering av de det gjelder. Smedsrud uttrykte seg generelt og brukte ”man” og ”du”, og viste dermed ikke spesifikt til de rapporten omtalte. Allikevel virket det nokså opplagt at hun her kommenterte de som hadde bidratt til rapporten med eksempler. Når hun samtidig påpekte at *hun* ville rapportert slike tilfeller, og at man burde reagert ved å gå til ledelsen, er det nesten som hun implisitt påstod at dette umulig kunne skjedd uten at ledelsen ville blitt involvert og gjerningsmannen straffet.

Smedsrud påstod at ”Man kommer langt med å være litt robust”. Her er vi igjen inne på et element som er en gjenganger i de sakene som føyer seg inn i dette mønsteret. Å være robust, eller å være tøff, er det motsatte av å være svak. For kvinner i et mannsdominert yrke vil det å være kjent for å være svak kanskje oppleves som verre enn i andre yrker. Kanskje var det derfor rapporten og dekningen ble så dårlig mottatt av Smedsrud med kolleger, fordi de var redd for å bli oppfattet som svake og skjøre, og dermed ikke ha noe i politistyrken å gjøre lenger. Det kan virke som om Smedsrud var redd for nettopp dette, at kvinner ikke lenger skulle ha en plass i politiet. Særlig i den siste setningen av intervjuet, sitert ovenfor, blir denne frykten tydelig. Smedsrud mente at politikvinnene *har vist* at de kan jobben sin.

⁶⁵ VG, 20.04.1985

I forbindelse med velferdsreformer har den amerikanske sosiologen Richard Sennett skrevet om fenomenet ”The Shame of Dependence”. Det går i korte trekk ut på at det å være voksen og avhengig av hjelp for å klare seg, i vår tid er blitt skamfullt.⁶⁶ Kanskje kan en lignende type skamfølelse forklare hvorfor politikvinnene her så kraftfullt motsatte seg trakasseringen. Smedsrud presenterte ”grove historier og griseprat” som en helt vanlig del av yrket – og at hun fant det skamfullt å bli kategorisert som en som ikke taklet dette, er ikke usannsynlig.

I 1998 ble friidrettstreneren Kjell Arve Husby beskyldt for å ha seksuelt trakassert en rekke kvinnelige friidrettsutøvere. Saken fikk svært mye oppmerksomhet, mye fordi Husby var trener for den OL-vinnende løperen Vebjørn Rodal. I den forbindelse spurte VG håndballspilleren Trine Haltvik og eks-alpinstjernen Astrid Lødemel om de ”har hørt om sextrakassering fra trenere innenfor sine idretter.”⁶⁷ Begge to svarte at de verken hadde sett, hørt eller blitt utsatt for sextrakassering av trenere eller fysioterapeuter. Saken fikk liten plass, men to bilder av utøverne var med. Resten av siden var viet fotballspiller Linda Medalen som fortalte om at hun også hadde opplevd seksuell trakassering i forbindelse med sin idrett.

Det er særlig interessant å stille spørsmål ved tilblivelsen av saken og utsagnene i dette tilfellet. Det er en klassisk ”ikke-sak”, der VG rapporterte at to utøvere i hver sin idrett *ikke* hadde opplevd seksuell trakassering fra trenere. Hvorfor ble den da skrevet? Og hvorfor ble nettopp Haltvik og Lødemel valgt som representanter for sine idretter? Haltvik var på sin side godt etablert som håndballutøver i 1998, mens Lødemel nok var en noe mer perifer utøver da hun på dette tidspunktet hadde lagt opp alpinksjakkkarrieren. Sannsynligvis ble de valgt til å representere sine respektive idretter på grunn av at de var utøvere mange lesere kjente godt til. Kanskje var denne bruken av ”kjente fjes” en måte å øke tillitten til utsagnene deres på.

Siden det ikke kom frem av saken, er det relevant å diskutere hvorvidt den var resultat av en rundspørring med tilfeldig valgte informanter eller om utøverne selv kontaktet avisen for å ”renvaske” egne idrettsgrener. Et poeng er for øvrig at de gjennom saken fikk mulighet til nettopp å renvaske både seg selv og egen idrett, det

⁶⁶ Sennett 2003: 101

⁶⁷ VG, 02.10.1998

vil si: de fikk mulighet til å unngå å fremstå som noe offer for trakassering. Bildeteksten tilhørende fotografiene av utøverne ble innledet med ”IKKE TRAKASSERT:” før de to ble presentert.⁶⁸ Kanskje er det denne renvaskingen som har vært årsaken til at de to har valgt å gi en kommentar. Hadde VG kontaktet flere idrettsutøvere for å få kommentarer? I så fall: hva svarte de andre som ble spurt? At fotballspilleren Linda Medalen på samme avisside, som nevnt ovenfor, fortalte om sine opplevelser omkring trakassering, peker mot at det kan ha vært en rundspørring.

Siden begge sakene er knyttet til Husby-saken, er det ikke utenkelig at kommentarene fra Haltvik og Lødemel var benyttet for å nyansere mediebildet av idretts-Norge etter avsløringene og fortellingene om trakassering. Allikevel er det verdt å stille spørsmål ved hvor realistisk det var at Haltvik og Lødemel sine opplevelser var representativt for resten av utøverne i respektive idretter.

”Teatermiljøet i Norge kjenner seg ikke igjen i de høye sexpress-tallene fra VGs skuespillerundersøkelse.”⁶⁹ Dette sitatet er hentet fra en sak i 2008. VG gjennomførte en undersøkelse for å avdekke spiseforstyrrelser og sexpress blant norske skuespillere, og resultatene førte til flere oppfølgingssaker og intervjuer. I artikkelen jeg ønsker å trekke frem her, ble flere ledere ved norske teatre intervjuet om tallene. De fem som var intervjuet, var alle overrasket over tallene, særlig når det gjaldt undersøkelsens funn om at 16% av norske skuespillere hadde opplevd sexpress fra ledere.

VGs måte å omtale lederne som var intervjuet på, ga inntrykk av at de både var godt etablert, vellykkede og hadde lang fartstid i bransjen. Dette har en naturlig forklaring i at de arbeidet som ledere eller tillitspersoner, men VG valgte også visse ord som forsterket dette inntrykket. Regissør Kjetil Bang-Hansen ble for eksempel beskrevet som ”en av norsk teaters nestorer”, og når regissør Runar Hodne ble presentert ble det trukket frem at han ”er aktuell med *kritikerbejublete* ’Volpone’ på Torshov”(min utheving).⁷⁰ Det var altså bransjepersoner med tyngde som var blitt intervjuet, folk man forventet at var godt kjent med miljøet.

I saken kunne man lese at tillitskvinne og ansatt ved Nationalteatret Petronella Barker ”sier hun aldri har opplevd sexpress i miljøet, og er overrasket over

⁶⁸ VG, 02.10.1998

⁶⁹ VG, 03.05.2008

⁷⁰ VG, 03.05.2008

det høye tallet kvinner som sier at de har opplevd sexpress⁷¹. Videre sa hun at en delforklaring muligens kunne ligge i teatrets egenart, og at "(...)Den litt røffe, direkte tonen kan kanskje oppfattes forskjellig?". Runar Hodne uttalte om tallene at "-Jeg opplever bransjen som veldig seriøs. I mitt miljø er sexpress og trakassering en ikke-ting."⁷² Akkurat hva Hodne mente med uttrykket "ikke-ting" er vanskelig å si. Avviste han med dette at tallene kunne være sanne? Om dette ikke var ment som en direkte avvisning sendte han i alle fall en sterk beskjed om hvordan han forholdt seg til tallene undersøkelsen hadde avdekket.

Artikkelen var sannsynligvis et resultat av at miljøet hadde rett til tilsvar mot påstandene som kom fram i VGs undersøkelse. Dette var også et tilfelle der det virket som om avsløringene kom som en overraskelse på miljøet, da flere av lederne påpekte at de ikke hadde hørt om eller opplevd sexpress gjennom alle sine år i yrket. Denne måten å forsvare eget miljø på kan ha handlet om en lojalitetsfølelse, på samme måte som Gro Smedsrud sine uttalelser i politirapportsaken fremstod.

2.4 Avslutning

Hvor representative var opplevelsen til menneskene som var intervjuet i eksempelsakene? Var det for eksempel realistisk at alle, eller de fleste, skuespillere ansatt under teatersjefene følte det samme – at tallene var overdrevent høye eller bare skyldtes at noen hadde misforstått tonen i teatrene? Forsøk på å besvare disse spørsmålene blir kun gjetning fra min side. Jeg ønsker allikevel med disse eksemplene å rette fokus mot at måtene sakene og uttalelsene ble fremstilt på, bør utforskes kritisk. Hvor mange slike saker kan leses før man begynner å betvile at seksuell trakassering overhodet skjer?

En annen tolkningsmulighet er her å ta i bruk Fowler og Kasinsky sine funn og synspunkter. Kasinsky konkluderte i sin studie av Tailhook-skandalen blant annet med at "The mainstream media have been complicit with the officials of the state in reproducing the oppression of and violence against women."⁷³ Dette hadde mediene gjort ved å ikke bruke kilder annet enn den dominante statsideologien. Fowler igjen har pekt på at avisene reproducerer holdningene som finnes i makteliten i sitt eget

⁷¹ VG, 03.05.2008

⁷² VG, 03.05.2008

⁷³ Kasinsky 1998: 94

språk, ved å «kopiere» eller etterligne språket og talemåtene i artiklene sine.⁷⁴

Jeg påstår ikke at det er dette VG har ”gjort seg skyldig i” gjennom denne skrivemåten. Selv om de kvinnene som i eksemplene har uttalt seg som regel har vært vellykkede, er det ikke dermed sagt de har vært del av en elite med nok makt til å kunne definere medias skrivemåter. Det er likevel et poeng at VG, gjennom sine valg av *hvem* de har latt uttale seg, også har valgt hvilke holdninger til trakassering de har ønsket å uttrykke.

Gjennom analysene har jeg observert en utvikling i mønsteret. På 1980-tallet gikk eksemplene lengre, og var mer direkte i sin avvisning av seksuell trakassering. Både Sørensen-artikkelen, og intervjuet med politikvinnen Gro Smedsrud er eksempler på dette. På 1990- og 2000-tallet var det ingen av eksemplene som kategorisk avviste sextrakassering som fenomen. Dette kan ha sammenheng med at det hadde vært svært få eller ingen tilfeller av kvinner som offentlig stod frem og fortalte om å ha blitt sextrakassert på 1980-tallet. I eksemplene fra det tiåret fremstod begge kvinnene som uttalte seg som sterke, og de stod i mot en ”grå masse” av ofre, uten at følgene sextrakassering kunne ha i det hele tatt var en del av diskusjonen.

Kan den sterke avvisningen rett og slett ha vært en konsekvens av at samfunnet ikke tok problemet på alvor? Og var dermed mangelen på sterke utsagn på 1990- og 2000-tallet et tegn på en utvikling av måten man så på seksuell trakassering og andre problem som rammer kvinner? Denne utviklingen vil bli ytterligere diskutert i oppgavens konklusjon.

⁷⁴ Fowler 1991: 23

Kapittel 3: SEX, SEX, SEX

I dette kapittelet skal jeg undersøke et annet mønster jeg har observert i kildematerialet. Flere saker i VG som handlet om seksuell trakassering ble vinklet på en seksualisert måte. Dette kan ses på ulike måter, men flere ganger var selve ordet ”SEX” midtpunktet i saker der det ikke egentlig var snakk om sex – i alle fall ikke i fysisk forstand. Dette var gjennomgående i hele perioden jeg har behandlet, fra 1980-tallet og frem til 2010.

Kapittelet er tredelt. I den første delen vil jeg komme med eksempler som viser ulike måter der et seksualisert fokus var synlig. Den andre delen vil undersøke hva dette uttrykte, og se på mulige grunner til *hvorfor* dette skjedde. Siden mine kilder ikke kan gi et fullstendig svar på dette vil drøftingen også bygge på andres forskning. Til slutt vil jeg oppsummere.

Det seksualiserte fokuset i artikler som handlet om seksuell trakassering var særlig synlig i overskriftene. Den første delen blir derfor noe bildetung, for å illustrere hvor stor spalteplass ”SEX” kunne ta i noen av sakene. Siden det er overskriftene jeg først og fremst vil fokusere på, er bildene redusert i størrelse. Dette gjør at brødteksten i artiklene ikke er lesbare, men jeg vil sammenfatte sakene slik at konteksten blir forståelig.

3.1 Eksempler

I forbindelse med et innslag på TV publiserte VG i 1987 en rekke saker som handlet om sex-press og sextrakassering i idrettsmiljø. Avbildet nedenfor er en av de første sakene VG skrev som omhandlet TV-programmet og sextrakasseringsproblematikken i idretten. I VG-saken kunne man lese at ”Norges Idrettsforbund har fått flere ungjenter til å stå fram og fortelle hvordan de er blitt utnyttet seksuelt av sine mannlige trenere.”⁷⁵ Saken gjenga også noen eksempler på tilfeller av sex-press som ble tatt opp i TV-programmet.

I overskriften valgte VG å slå opp seksuell debut med treneren. Dersom man ikke var klar over konteksten her kan det ha vært vanskelig å vite at det handlet om maktmisbruk og sexpress, utøvd mot unge jenter av eldre mannlige trenere, om man bare så på oppslaget isolert. I selve saken kom det jo frem at det handlet om *negative*

⁷⁵ VG, 16.01.1987

tendenser i miljøet. Dette kunne også kommet frem i overskriften dersom andre ord (for eksempel: sex-press, utnytting, eller trakassering) hadde blitt brukt. Ved å bruke andre ord ville overskriften fremstått mindre tvetydig, og det ville kommet klarere frem at det var snakk om negative hendelser.

VG sporten
 Produksjonsleder: TOM LØVÉN og ARVID EIKSEN

SEX-DEBUT med treneren

AV PER TANDREK 17 år gammel hadde hun samlele med treneren på laget. Den unge jenta var stolt av at nettopp hun ble oppvartet. Treneren var alles forbilde — de stolte på ham. Sex-press i idretten er lenge før et innslag i TV-TI på søndag. Norges Idrettsforbund har fått flere ungdommer til å stå fram og fortelle hvordan de er blitt utsatt for seksuell utnyttelse av sine mannlige trenere.

Alkohol
 Også er det alkohol med i bildet i historiene som blir fortalt. Aldersforskjellen brukes som hovedargument for at jentene har stolt på treneren. Videre har mange vært segler å fortelle om forhold av frykt for å selde seg selv. De har vært redd for å bli sett ut av laget.

Alle som står fram karakteriseres som idrettsutøvere på topp, nasjonalt nivå. De fleste kommer fra lagidretter.

17-åringen ovenfor er en av dem. Hun fikk sin seksuelle debut etter noen måneders forhold til treneren. Det begynte med ukjente forhold.

Blir gravid
 Et annet eksempel handler om en jente som ble gravid etter samleie med treneren. Han overtalte henne til å la abort — av hensyn til hennes karriere som idrettsutøver.

Jenteløst
 Ansvaret for sex-press er som regel sett etter at de kvinnelige har dominert norsk idrett. Likevel er det fortsatt få jenter som fremmer alle lodes av kvinner. Mennene dominerer fortsatt.

FLØRTING: Det begynner med uskyldige berøringer. Mannlige idrettsutøvere bruker sin posisjon til å oppnå seksuell tilfredsstillelse. De unge jentene ser opp til sine mange år eldre trenere. De er stolte av å bli «oppvartet». Bildet er arrangert.

Idretts-Norge om sex-press

Bilde: Kopi av VG 16.01.1987

En sak jeg går nærmere inn på i kapittel fire er Hill- og Thomas-saken. I denne sammenhengen er en av artiklene som ble skrevet om saken aktuell, fordi det kom tydelig frem at *sex* var i fokus, ved at ordet her både var forstørret og i blokkbokstaver:

På ære, SEX og samvittighet

Nei til potensmiddel

HARARE (NTB-Reuter-AP) – Og hva er så dette til? spurte dronning Elizabeths mann, prins Philip, da han fredag spasserte gjennom Mbare-markedet i Zimbabwes hovedstad, Harare, og stanset foran en salgsbod.

– Den gjør deg sterk, svarte mannen bak disken, grep om venstre albue med høyre hånd og knyttet den venstre ne-

ven i været. Symbolikken var ikke til å misforstå: Zulveret hertugen av Edinburgh hadde pekt på, skal tjene til å styrke potensen. Hertugen lot seg imidlertid ikke friste til å handle, og gikk videre uten nærmere kommentarer. Mannen bak disken, den offentlig autoriserte helseoktor Amos Rusdike, kunne opplyse at flere teskjeer av det potensstyrkende middelet

vill ha kostet hertugen om lag to og en halv krone. Dronning Elizabeth og prins Philip er på offisielt besøk i Zimbabwe foran åpningen av den årlige samveldekonferansen i Harare i neste uke. Det er første gang hun besøker landet siden 1947, da hun var i det daværende Sør-Rhodesia sammen med sin far, kong George VI, og sin mor og søster.

Bilde: Kopi av VG, 12.10.1991

Jeg går nærmere inn på dette senere i oppgaven, men kan allerede her si at det ikke dreide seg om *fysiske* overgrep i denne saken, så bruken av ordet "SEX" fremstod sånn sett som nokså misvisende.

"SEX"-fokuset syntes ikke bare i "store" saker med tilhørende fotografier og flere oppslag, som i de to foregående eksemplene. Også i andre saker er det synlig. I en serie notiser kunne man under overskriften "TILBYS SEXKURS" lese at

De tillitsvalgte i Kjemisk Forbund tilbys et rikholdig utvalg av kurs. Fagforeningen i Nord-Rogaland og Sunnhordland frister med et nytt tilbud i Norge. I følge innbydelsen skal det i september arrangeres et "Regionskurs i mobbing og seksuell trakassering."⁷⁶

I samme linje kunne man i en annen notis lese om at Forsvaret inviterte til "SEX-SEMINAR", med teksten "Sex-trakassering i Forsvaret blir ofte klønete løst, mener Nettverk for kvinnelig befall i Forsvaret, som nå inviterer til seminar for å hjelpe lederne til å løse slike problemer på en bedre måte."⁷⁷

Da idrettsforbundet i år 2000 lanserte retningslinjer for seksuell trakassering, presenterte VG dette som "IDRETTENS NYE SEX-LOV."⁷⁸ Av artikkelen kom det

⁷⁶ VG, 28.07.1994

⁷⁷ VG, 23.09.1994

⁷⁸ VG, 20.06.2000

tydelig frem at idrettsforbundet *ikke* kalte disse retningslinjene for ”sex-lover”. ”Nye retningslinjer for seksuell trakassering” het de i følge artikkelen på forbundets egne nettsider. VG vekslet altså mellom å bruke ”SEX-LOV” og forbundets egen formulering i selve artikkelen.⁷⁹

Selvsagt handlet verken seminaret eller kurset om at de tillitsvalgte i Kjemisk Forbund eller ansatte i forsvaret skulle lære noe om sex. Den nye idretts-loven handlet heller ikke om en regulering av seksuelle forhold. Overskriftene ble dermed i verste fall totalt misvisende, og var i alle fall misledende. Samtidig kan det ha dannet seg et inntrykk av at VG satte likhetstegn mellom sex og seksuell trakassering. Dette vil jeg drøfte videre i den neste delen av kapittelet.

Det siste eksempelet jeg ønsker å trekke frem er en sak fra 2004:

10 10 FREDAG 13. FEBRUAR 2004 VG

Verdens raskeste SMS-taster

Av STIG TORE LAUGEN

Lise Asheim Pedersen har kanskje verdens raskeste SMS-finger.

I går satte 21-åringen fra Strømmen i Nordland ny uoffisiell verdensrekord i å skrive fort under en tekstkonkurranse på mobiltelefon i Trondheim.

– Jeg svole litt på forhånd og har såle verdensrekorden for. Men jeg har aldri taster så fort som i konkurransen, forteller religion- og historiestudenten til VG.

For Lise sired til SMS-verket, hadde brilen James Truaker verdensrekorden i å skrive fort. Han brukte 1,07 minutter på å taste 180 fortløpsbestemte tegn i en tekstmelding. Rekorden er tatt inn i Guinness rekordbok.

Under MESTER næringsdager i Trondheim i går høynet 21-åringen fra Strømmen inn den samme tekstmeldingen på 87,09 sekunder. Lise var i en klasse for seg. Nummer to brukte 1,40 minutter på samme melding, mens storparten av deltagerne trengte et øst mellom to og syv minutter på å komme ferdig i rest.

Å bruke ordboken på mobiltelefon er strengt forbudt, ifølge Guinness-reglerne.

– Jeg bruker å skrive tekstmeldinger på dialekt, og da har jeg ikke ordbokfunksjonen på, så det var like no problem, sier Lise – som er en driven tekstmeldingsaktent.

Er du kjapp til å skrive tekstmeldinger? Les på plakaten på bildet, og forsøk å slå Lise 87,09 sekunder ...

-Lokket med SJOKKO-SEX

Av FREDDY KONGSSBERG

Ingeniøren skal ha smurt inn sine edlere deler med sjokoladesaus for å lokke vaskedamen til sex.

Ingeniør fikk sparken

Den sexfilaserte ingeniøren skal også ha plassert en banan i bottenkottet med oppfordring til rengjøringsassistent om å bruke den.

Hun skal videre ha blitt tvunget til å se på at han tilfredsstilte seg selv med bruk av krem.

– Helt sykt, er kvinnens karakteristikk av ingenierens sextrakassering.

Ingeniøren i 30-årene var ansatt i en kommune på Vestlandet. Han fikk sparken etter at rengjøringsassistenten slo alarm om ingenierens mange sextrakasseringer ovenfor henne.

Ingeniøren mente avstjedgelsen var usaklig, gikk til sak mot kommunen, men tapte fullstendig både i tingretten og nå i lagmannsretten.

Notat

Etter samtale med rengjøringshjelpen, utarbeidet kommuneledelsen et detaljert notat om ingenierens oppførsel.

Ingeniøren har ikke bestridt hendelsene i notatet hvor både sjokoladen, bananen og kremen er nevnt.

Ifølge notatet skal han ha blottet seg og omarmet furan øyene på den 45 år gamle renholderen en rekke steder i kommunehuset.

Han skal også ha lagt seg og spilt naken på gulvet i et rom hvor hun skulle vaske og bedt om sex. Han skal flere ganger ha befallt henne uten på klærne.

Vaskedamen ble også bedt om å kje seg mer utfordrende når hun vasket. Det har ingenieren selv bekreftet i retten.

Grov porno

På arbeidsgiverens PC ble det funnet spor etter 75 grove pornofilmer som ingenieren lastet ned og viste deler av til rengjøringsassistenten.

Alt dette skal ha skjedd på kveldstid mens hun vasket på kommunehuset. Ved et par anledninger skal hun ha følt seg presset og tvunget til å berøre ham.

Heller ikke på fritiden fikk hun fred. Mannen skal ha sendt henne ufine tekstmeldinger, vist seg naken i en bil, fulgt etter henne på tur og ifølge vaskedamen tilbød 1000 kroner for sex.

Etter lang tid og forgleves forsøk på å fortelle ham at hun ikke ønsket noen form for seksuell kontakt, orket hun ikke mer og gikk til kommuneledelsen.

Ingeniøren ble ikke trodd hverken i tingretten eller i lagmannsretten på at kvinnen samtykket i hans oppførsel.

Mannens er dømt til å betale kommunens saksomkostninger på 81 000 kroner.

Espist: fredy.kongssberg@vg.no

SKREVET MED SUPERTEMPO: Lise Asheim Pedersen har satt ny uoffisiell verdensrekord i å skrive tekstmelding på kortest mulig tid. Her er vinneren sammen med Bjørn Roger Duna fra politiet. Foto: HANS CHRISTIAN BERGE

Bilde: Kopi av VG, 13.02.2004 (bildet og saken til venstre er en annen sak)

⁷⁹ VG, 20.06.2000

Saken om ”SJOKO-SEX” handlet om en ingeniør som hadde sextrakassert en vaskedame over lengre tid. Etter at vaskedamen gikk til kommuneledelsen og fortalte hva som hadde foregått, fikk ingeniøren sparken. Detaljene i saken kom nå frem fordi den sparkede hadde gått til sak mot kommunen. Han mente nemlig at avskjedigelsen var usaklig.⁸⁰

3.2 Seksualisert fokus – et populærjournalistisk grep?

Det vi nå har sett på, er hvordan VG i overskriftene brukte SEX når innholdet i artiklene dreide seg om trakassering. Jeg mener denne skrivemåten kan ha gjort noe med måten man så på trakassering. Samtidig kan det også ha påvirket det som kunne oppfattes som VGs bilde av et normalt seksualliv. Den følgende drøftingen vil hovedsakelig dreie seg om disse poengene. Samtidig skal vi se på hva andres forskning kan si om eventuelle årsaker til og følger av det seksualiserte fokuset.

I samme tankerekken som tidligere nevnte poenger, går det an å påstå at VG, når de solgte oppslag om seksuell trakassering i en sexbasert innpakning, enten uttrykte et negativt syn på sex, fordi det ble koblet til trakassering, eller et positivt syn på trakassering, fordi det ble koblet til sex og dermed ”ble del” av VGs bilde av et akseptabelt seksualliv. Dette baserer seg på tanken om at sex i utgangspunktet er noe positivt, mens trakassering på den andre siden er negativt.

Tidligere i kapittelet nevnte jeg at skrivemåten i noen av overskriftene kunne tyde på at VG satte likhetstegn mellom seksuell trakassering og fysisk sex, eller i alle fall at skrivemåten uttrykte at det var det samme. Norsk forskning har vist at det er ganske mange som ikke hadde opplevd at den seksuelle trakasseringen hadde dreid seg om forslag eller krav om sex. Enda færre hadde opplevd trakasseringen i form av voldtektsforsøk/voldtekt.⁸¹ Dette likhetstegnet skapte dermed feil inntrykk av hva den seksuelle trakasseringen som regel gikk ut på.

Den amerikanske medieforskeren og avisredaktøren, doktoren Doreen Marchionni, fant i sin undersøkelse ut at en overveldende del av amerikansk medias dekning av sex, ble vinklet på en måte som førte til at sex fremstod som kriminell

⁸⁰ VG, 13.02.2004

⁸¹ Brantsæter 1992: 26

oppførsel.⁸² I eksemplene mine ble seksuell trakassering presentert på en måte som gjør at det kunne bli forvekslet med ”vanlig” sex. I store deler av perioden jeg behandler, var slik trakassering ulovlig. Jeg har ikke forskning som viser hvordan trenden er ellers i VG når det gjelder fremstilling av sex, så hvorvidt det amerikanske funnet også gjelder for norsk media kan jeg ikke si noe om. Det er også et poeng at det er tvilsomt at redaksjonen *mente* at det var likegyldig om de brukte det ene eller andre ordet for å beskrive sakene. Skrivemåten viser allikevel at det fantes en kulturell tenkemåte i VG. Denne tenkemåten gjorde at sakene ”TILBYS SEXKURS” og ”SEX-SEMINAR”, der sextrakassering ble presentert ved å bruke sex på en spekulativ måte, kom på trykk i avisen.

Forskere har funnet ut at eksponering for seksuelt materiale i ulike medium i seg selv ikke *nødvendigvis* er negativt eller påvirker unge. De peker på den andre siden mot at f.eks. TV-programmer som inneholder tvangsbaserte seksuelle forhold, kan skape refleksjoner hos de unge. Refleksjonen handler da om at de ser forholdene på TV, og identifiserer disse som uønsket for seg selv.⁸³ Med det i mente, går det kanskje an å si at VG, ved å skrive om seksuell trakassering i det hele tatt kanskje kan ha bidratt til at leserne fikk et bevisst forhold til problemet, selv om de gjorde det med et seksuelt fokus. Dette begrenses til hypoteser fra min side, fordi jeg ikke har undersøkt hvordan avispresentasjonene ble mottatt blant leserne. Det er allikevel en interessant tanke å trekke inn.

Så langt har jeg diskutert hva den seksualiserte skrivemåten kan si om VGs uttrykte meninger til seksuell trakassering. Før jeg oppsummerer og avslutter kapittelet, ønsker jeg å se på mulige forklaringer på det seksualiserte fokuset.

De siste årene har såkalt ”clickbait”-journalistikk vokst seg stort, og gjort seg særlig gjeldende på nettet. Denne typen journalistikk går ut på at overskriftene i sakene er nok til å få kundene, leserne, eller publikummet, til å klikke seg inn på saken. Dette til tross for at overskriften som oftest er misledende.⁸⁴ Typiske overskrifter begynner gjerne med ”Du vil ikke tro hva som skjedde når (...)” og lignende. Kan det ”SEX”-fokuset vi her har sett at VG formidlet i 1980- og 90-årene, ha vært et tidlig, analogt frampek til denne utviklingen?

At ”Sex selger” er ingen hemmelighet, og et velkjent uttrykk for de fleste.

⁸² Marchionni 2011: 87

⁸³ Ybarra, Strasburger og Mitchell 2014: 1245

⁸⁴ McNeal 2015: 26-27

Dette til tross for at forskere som har tatt for seg temaet har funnet ut at det er delvis feilaktig, i alle fall innenfor reklamebransjen. Dette mener forskerne gjelder særlig kvinners reaksjon på eksplisitt seksuell reklame.⁸⁵ Det er dermed ikke sagt at ”sex selger” er en ugyldig påstand når det kommer til avissalg. Om det har jeg ikke funnet relevant forskning. I eksemplene jeg tidligere trakk frem er det kanskje sex som selges, men seksuell trakassering er produktet som leserne får.

I tillegg til det at ”sex selger” kan være en forklaring her, kan også den seksualiserte måten å skrive på om seksuell trakassering ha vært resultat av noe annet. Skrivemåten kan for eksempel ha kommet av at offentligheten gradvis ble mer seksualisert. Britiske Feona Attwood, professor i kulturelle studier, kommunikasjon og media, var redaktør for en antologi om temaet som kom ut i 2009. Hun pekte i introduksjonen sin på at sex i nyere tid har tatt opp stadig større kulturell og sosial plass.⁸⁶ Dette er også blitt utforsket i norsk forskning. Kjønnsforsker Wencke Mühleisen påpekte i en kronikk i 2003 at en seksualisering av kulturen hadde forsterket sin posisjon etter årtusenskiftet, og at denne prosessen var tydelig allerede på 1990-tallet. Hun mente også at utviklingen er ”(...) en post-modernistisk transformasjon av det seksuelle, som blir tatt opp av mainstream-kulturelle produkter som reklame, film, fjernsyn, journalistikk, kunst og forskning.”⁸⁷ I 2006 utdypet hun dette i boka ”Kjønnsforskning”, med at ”(...) utviklingen innebærer både at seksualitet som *tema* har enorm utbredelse og interesse, og at seksualitet som *estetikk* og ledsager av nær sagt et hvilket som helst innhold, er dominerende.”⁸⁸(original utheving)

Det fremstår dermed som om samfunnet på flere måter og ulike områder har blitt mer opptatt av sex. Kan det dermed være slik at VG, gjennom denne generelle seksualiseringen av offentligheten, har blitt ”tvunget” til å skrive mer om nakenhet og sex? Hvorvidt dette har ført til en intern etisk vurdering i VGs redaksjon har ikke jeg noe grunnlag for å si noe om. Det er dog interessant at det seksualiserte fokuset i kildematerialet mitt definitivt gjorde seg mer gjeldende utover på 1990-tallet. Dette kan være et tegn på at VG ble påvirket av, og selv var med på å bidra til, den generelle seksualiseringsprosessen av og i samfunnet.

⁸⁵ Dahl, Vohs og Sengupta 2011: 54

⁸⁶ Attwood 2009: xiv

⁸⁷ Mühleisen 2003

⁸⁸ Mühleisen 2006: 268

Jeg ønsker også å utforske indre forhold som kan ligge til grunn for seksualiseringen av skrivemåten. Kun ved hjelp av mine kilder kan jeg ikke si så mye om dette, så jeg vil her støtte meg på annen forskning. I sin doktorgradsavhandling har mediehistoriker og professor Martin Eide inngående beskrevet hvordan *populæravisen VG* tok form. Han betegnet overgangen til populæravis blant annet som en lang prosess med et tidsspenn fra 1945-1981.⁸⁹ *Det populære* i populæravisen kan forstås som det som slår an blant et stort publikum, altså så enkelt som det som er populært. For populæraviser er de store opplagstallene "(...) en helt elementær og nødvendig drivkraft(...)"⁹⁰ En mulig forklaring kan derfor være at det seksualiserte fokuset var en konsekvens av VGs form og struktur som populæravis. Sex er populært, det er det folket vil ha. For å selge nok aviser var kanskje "SEX" et tema som lå godt til rette å bruke for å skaffe avisen flere kjøpere. På denne måten blir dermed det seksualiserte fokuset et virkemiddel for å selge flere aviser.

På den andre siden er det også et annet element ved VGs populariseringsprosess som gjør at den seksualiserte måten å skrive om seksuell trakassering på, fremstår som noe overraskende. VG ønsket i følge Eide nemlig et "mildere image" enn Dagbladet. Dette kom "(...)til uttrykk gjennom en forsiktig linje når det gjaldt seksualitet, VG skulle bli en familieavis som ikke skulle støte lesere fra seg ved nakenhet og sex."⁹¹ Dette var dog tidlig i den lange populariseringsprosessen VG gjennomgikk, og som jeg tidligere drøftet, er det mye som kan tyde på at det var prosesser utenfor VG, i samfunnet mer generelt, som påvirket utviklingen.

Men la oss her også drøfte flere mulige tolkninger. Heller enn å være resultat av et rent populærjournalistisk grep, eller et mer seksualisert samfunn, er det mulig at det seksualiserte fokuset på seksuell trakassering kan ha kommet av den såkalte VG-schizofrenien. Eide har karakterisert denne schizofrenien som

(...) et forsøk på å holde seg med to ideologier på en gang – både en moderne populærjournalistisk ideologi og en mer tradisjonell presseideologi med vekt på pressens samfunnsmessige rolle som en arena for samfunnsdebatt og som en fjerde statsmakt.⁹²

⁸⁹ Eide 1998

⁹⁰ Eide 2014: 300

⁹¹ Eide 2014: 303

⁹² Eide 1998: 363

Mye av forklaringen kan nok ligge her, i spenningsfeltet mellom det populære og den samfunnsmessige rollen. At VG på den ene siden ønsket å appellere til mange med overskrifter som mer eller mindre vekket oppsikt eller interesse hos leserne og solgte aviser, mens de i samme artikkel tok opp tema av samfunnsmessig relevans.

Saken om "SJOKO-SEX" kan trekkes frem her som eksempel. På den ene siden fortalte den en historie om en vaskedame som ble utsatt for sextrakassering hun selv karakteriserte som "-Helt sykt."⁹³ Fortellingen om sextrakasseringen fikk dermed samfunnsmessig relevans i sitt alvor. På den andre siden vekket overskriften oppsikt ved å spille på "SEX" på en populærjournalistisk måte.

Det er også et poeng at når VG har kalt seksuell trakassering for "SEX" så passet dette inn i "VG-stilen", synlig i en kursserie fra 1982 og gjengitt i Eide sin bok om VG-historien. Her blir direkte, presis og kjapp skriving trukket fram, samt at man skal kutte ut alle ord som er overflødige.⁹⁴ At de tillitsvalgte i Kjemisk Forbund "TILBYS SEXKURS" er en kjappere og kortere overskrift enn at de "TILBYS REGIONSKURS I MOBBING OG SEKSUELL TRAKASSERING". Om den er presis og direkte er derimot ikke like sikkert.

3.3 Avslutning

I kapittelet har jeg trukket frem noen av eksemplene i kildematerialet som viste hvordan seksuell trakassering ofte fikk en seksualisert vinkling i VG. Det er vanskelig for meg å si hva som er årsaken til at sakene er blitt skrevet på denne måten, med tanke på at jeg kun har artiklene å forholde meg til hva gjelder kilder. Men, som vi har sett, kan det komme av både indre og ytre forhold. Jeg har tolket dette VG-uttrykket som en skrivemåte der sex får negative konnotasjoner, mens trakassering på den andre siden får "positive" konnotasjoner.

⁹³ VG, 13.02.2004

⁹⁴ Eide 1995: 363

Kapittel 4: 1991 – skrivemåten endres

I oktober 1991 satt millioner av amerikanere foran TV-skjermene og fulgte med på en høring som foregikk i senatets justiskomité i USA. Denne saken påvirket også det norske nyhetsbildet. I dette kapittelet vil jeg se på hvilke måter denne saken endret måten VG skrev om seksuell trakassering på.

Kapittelet er tredelt. Først vil jeg undersøke og komme med eksempler på hvordan seksuell trakassering ble fremstilt i VG før 1991. Etter dette går jeg over til 1991, og den tidligere nevnte saken og høringen. Hva gikk den ut på? Hvordan påvirket den det norske nyhetsbildet? *Sexmobbing* er også et begrep jeg her vil undersøke nærmere. Til sist i kapittelet vil jeg vise hvordan endringene også kan sees i VGs skrivemåter om seksuell trakassering etter 1991. I avslutningen vil jeg oppsummere, og drøfte andre mulige forklaringer på endringen.

4.1 Før 1991

De første sakene i VG som handlet om seksuell trakassering ble altså trykket på 1980-tallet. Sakene kunne være korte notiser, men også tilfeller som var på dagsorden over lengre tid gjorde seg gjeldende. Det jeg ønsker å rette særlig fokus mot her er hvordan seksuell trakassering ble behandlet som problem, eller som fenomen, gjennom å analysere VGs skrivemåter.

Noe som særlig gikk igjen i sakene fra 1980-årene var at seksuell trakassering, sex-press o.l ble behandlet som *isolerte* hendelser, som foregikk innad i visse organisasjoner eller miljøer. Med dette mener jeg at det sjelden ble nevnt i artiklene som tok for seg slike hendelser at dette var et problem som kunne ramme kvinner overalt. Og når det først ble nevnt var det ingen av sakene som førte til noe av det jeg senere i kapittelet vil beskrive. Med andre ord fremstod ikke seksuell trakassering som et problem som *samfunnet* mer generelt trengte å hankses med, det var heller et problem som spesifikke organisasjoner måtte ordne opp i. Jeg vil i det følgende trekke frem eksempler som fremviste en slik tendens.

En av sakene ble omtalt under overskriften ”Dørselgerjobben ble et mareritt for de fire skolejentene fra Kristiansand.”⁹⁵ Artikkelen og oppfølgingssakene handlet om at tidligere ansatte i firmaet Norsk Forbrukerimport hadde anmeldt firmaet til

⁹⁵ VG, 06.04.1984

politiet på grunn av dårlige arbeidsforhold. Sexpress var også en del av saken, og noen dager senere stod enda ei jente frem og ”(...)kan bekrefte at de kvinnelige bokselgerne (...) var utsatt for sexpress på jobben”⁹⁶. I artiklene som omhandlet denne saken ble ikke sexpress eller sextrakassering vist til i større sammenhenger, som for eksempel at det var et problem som rammet mange kvinner på ulike områder. Sakene ble altså knyttet til de personene, jentene, som hadde opplevd trakasseringen, og ikke til større sammenhenger i samfunnet.

I januar 1987 ble det sendt et innslag på TV som handlet om sexpress i idretten.⁹⁷ TV-innslaget førte til flere saker i VG som handlet om samme tema. I en av disse uttalte Kari Fasting seg. Hun var medlem av Idrettsforbundets kvinneutvalg og amanuensis ved Norges Idrettshøgskole. Hun sa blant annet at ”Sexpress på jobben er ikke noe nytt. Det er naivt å tro at ikke det samme skal kunne skje innen idretten.” Her viste hun faktisk til at sextrakassering skjedde på jobben, men som løsning mente hun blant annet at ”(...) vi må ta det opp med de mannlige trenerne i ulike sammenhenger.”⁹⁸ Dette er stort sett det de andre som intervjues også påpekte: idretten må ordne opp i sex-presset. Det ble ikke fokusert på, eller nevnt, at dette var et problem som samfunnet burde ta tak i. Problemet lå på idretten som miljø, altså på et sosialt nivå mellom individet og samfunnet.

Det siste eksempelet skiller seg litt fra de andre. Her ble særlig en individualiserende måte å vinkle skriveingen om seksuell trakassering på, synlig. ”Sjefen som gjør deg SYK” var overskriften i saken og leder for Institutt for organisasjons-psykologi Svein Kile var blitt intervjuet. Artikkelen handlet om ledere generelt som behandlet sine ansatte dårlig. I saken ble sexpress mot kvinner nevnt. Hevnaksjoner dersom man ikke ga etter for presset, ble omtalt som ”verktøy” tyranniske ledere kunne ta i bruk.⁹⁹ Både ”tyranner” og ”psykopater” ble brukt for å beskrive lederne som bedrev slikt. Det kom klart frem at det er styrer og ledelser som må gripe inn i slike saker for å bli kvitt problemet – og problemet er de enkelte lederne som har slik ”psykopatisk” oppførsel. Selv om det ble påpekt at ”disse lederne” finnes overalt, fremstod det som om essensen i det Kile ønsket å si var at slik oppførsel er knyttet til kun en bestemt type mennesker. I motsetning til de to forrige

⁹⁶ VG, 10.04.1984

⁹⁷ VG, 16.01.1987

⁹⁸ VG, 16.01.1987

⁹⁹ VG, 03.09.1988

eksemplene, der skylden lå mer på organisasjonene som helheter, var her fokuset på den eller de sjefene som skilte seg ut og ”ødela” sine ansatte.

Disse tre eksemplene viser et utsnitt av tendensen jeg tidligere nevnte: seksuell trakassering som et isolert problem eller som isolerte hendelser. Det er organisasjonene som innad må fjerne og fikse problemet sextrakassering. Det fremkom tydelig at man var klar over at det foregikk sextrakassering på arbeidsplasser, som vist i sitatet fra Kari Fasting om at det var naivt å tro idretten er fri for sexpress når det ikke er noe nytt at slike ting skjer på jobb. Men når man skal finne løsningen, ligger denne enten i firmaet, idretten eller hos de individuelle lederne som vist i eksemplene. Med andre ord er det ikke et problem samfunnet som helhet skal eller bør ta tak i.

4.2 1991: Anita Hill v. Clarence Thomas

I denne delen av kapittelet vil jeg ta for meg saken som fremstår som en markør for endring. Første gang dommeren Clarence Thomas ble nevnt i VG i 1991, var i juli. Da skrev VG om at han som var blitt nominert til dommer i den amerikanske høyesteretten av president George Bush.¹⁰⁰ I september samme år dukket det opp en ny sak om Thomas som handlet om hans syn på selvbestemt abort, og hvordan dette kunne bli en utfordring for godkjenningen hans til stillingen.¹⁰¹ Først i oktober kom den første artikkelen som pekte mot det som ble virkelig omstridt rundt nominasjonen til Thomas: med overskriften ”Sex-prat” kunne man lese en kort notis om at en tidligere medarbeider hadde hevdet at ”-Han beskrev inngående scener som han likte i pornofilmer og snakket grovt til meg.”¹⁰² Den tidligere medarbeideren var jusprofessor Anita Hill.

Det som fulgte var høringer i senatets justiskomité der Hill vitnet om det hun hadde opplevd, og Thomas måtte forsvare seg mot anklagene. Livesendinger og mediedekningen av dette førte til stor oppmerksomhet omkring saken.¹⁰³ 15. oktober ble Thomas godkjent – under tvil, som VG skrev, til stillingen som dommer i den amerikanske høyesteretten.¹⁰⁴

¹⁰⁰ VG, 02.07.1991

¹⁰¹ VG, 13.09.1991

¹⁰² VG, 07.10.1991

¹⁰³ Vavrus 2002: 38

¹⁰⁴ VG, 16.10.1991

Høringen, mediedekningen og følgene som kom av Hill-og Thomas-saken har blitt grundig undersøkt av amerikanske forskere på tvers av felt.¹⁰⁵ Interessant å merke seg er at *rase* ofte har vært et viktig element i analysene. Kommunikasjon- og kjønnsforsker Mary Douglas Vavrus har for eksempel skrevet om hvordan saken førte til det hun mener var en krise i ”*white patriarchal authority*.”¹⁰⁶ (min utheving) Både Hill og Thomas var afro-amerikanere. Denne vinklingen var ikke en faktor i måten VG omtalte saken på etter at Hill ble en del av høringene, men både i juli og i september 1991 blir det påpekt at Thomas var henholdsvis ”farget” og ”svart”.¹⁰⁷ At dette ikke ble nevnt i den senere omtalen av saken kan skyldes at den etniske sammensetningen i USA er ulik den norske. Dette kan være en naturlig forklaring på at det kun var kjønnsaspektet ved saken og seksuell trakassering, eller sex-mobbing, som ble ført videre til den norske dagsordenen. Dette aspektet skal jeg undersøke nærmere senere.

I kapittel 3 tok jeg for meg hvordan sex ofte fikk fokus i saker som handlet om seksuell trakassering. Den 12. oktober 1991 publiserte VG saken ”På ære, SEX og samvittighet.”¹⁰⁸ I ingressen kunne man lese at det var ”Fullt sex-drama på direkten i TV: (...)”¹⁰⁹

Hill hevdet at hun var blitt utsatt for *mundlig* trakassering. Det var dermed ikke snakk om fysiske overgrep i denne sammenhengen, selv om bruken av ordet ”sex” kan vise til slike hendelser. Om dette var brukt som virkemiddel for å skape mer oppmerksomhet omkring saken, altså som et salgstriks, eller om det var resultat av et ”utvannet” sex-begrep er vanskelig å si. Ulike tolkninger av hva sex er, kan kanskje også forklare dette. Elementene i saken var jo knyttet til sex, med tanke på at Thomas, som tidligere nevnt, var beskyldt for å blant annet gjengi handlinger i pornofilmer han hadde sett.¹¹⁰ Det er allikevel verdt å merke seg at VGs tendens til å seksualisere saker som handlet om trakassering, som vi så på i kapittel 3, også gjorde seg gjeldende her.

¹⁰⁵ Se for eksempel: Thomas, McCoy og McBride 1993, Jaschik-Herman og Fisk 1995 eller Vavrus 2002

¹⁰⁶ Vavrus 2002: 39

¹⁰⁷ VG, 02.07.1991 og VG, 13.09.1991

¹⁰⁸ VG, 12.10.1991

¹⁰⁹ VG, 12.10.1991

¹¹⁰ VG, 12.10.1991

4.2.1 Sexmobbing – et begrep

Flere av sakene som ble skrevet i kjølvannet av Hill-og Thomas-saken kunne man finne under en sort ”fane”. Med hvit skrift stod det i disse ”SEX-MOBBING”, og fanene var plassert øverst på sidene:

Bilde: Kopi av ”sex-mobbing”- fanen, VG 16.10.1991

Fanene fungerte som en innramming for sakene og førte til at det kom klart frem hva det skulle handle om. I dette tilfelle hadde VG fattet beslutningen om at ”sex-mobbing” dekket temaet, og begrepet fungerte da som overordnet tema-beskrivelse.

I 1991 var ikke dette en ukjent måte å omtale seksuell trakassering på i VG. I for eksempel politirapport-saken fra 1985 (omtalt i kapittel to) ble ”seksuell mobbing” brukt for å beskrive det rapporten fortalte om, hva gjaldt arbeidsmiljø for kvinner i politiet. På den andre siden var det ikke et særlig mye brukt begrep i forbindelse med seksuell trakassering. Søk i ATEKST viser at ulike varianter av begrepet (sex-mobbing, sexmobbing, seksuell mobbing, seksuelt mobbet osv.) er mer vanlig å bruke når det kommer til situasjoner som gjelder ungdom. Da er det ofte i artikler om situasjoner som har oppstått i skolesammenheng.

I boka ”Tøft å tåle” beskrev historiker Ingar Kaldal hvordan mobbe-begrepet på 1980-tallet beveget seg ut av skolegården og inn på arbeidsplassen. I skolen hadde det først og fremst vært brukt om gruppeplaging. At folk ble ”plaget, utstøtt og utsatt for nedverdiggende oppførsel” på arbeidsplassen ble nå kalt mobbing også når det ble utført av individer eller sjefer.¹¹¹ Begrepet ble etter hvert også brukt som et generelt

¹¹¹ Kaldal 2014: 40

samlebegrep for ulike negative situasjoner på jobb, også når det verken skjedde ofte eller vedvarende¹¹². At de negative hendelsene skjer ofte eller over en viss periode er vanlig å legge til grunn når man definerer noe som mobbing, dette ser jeg nærmere på senere. Når VG brukte begrepet for å beskrive den seksuelle trakasseringen Anita Hill og Kristin Moe ble utsatt for, fikk mobbe-begrepet en ny og seksuell preget dimensjon.

Både seksuell trakassering, sex-press, sextrakassering og sex-sjikaner ble brukt i sakene som handlet om Hill-og Thomas-høringen. Dette gjaldt også i saker der det handlet om norske forhold.¹¹³ Allikevel var det ”sex-mobbing” som ble brukt som begrep for innramming av sakene. En mulighet for at dette ble gjort kan ha vært at mobbing i skolesammenheng og i arbeidslivet allerede var et godt etablert begrep, og at ”seksuell trakassering” ikke var like veletablert for å beskrive vonde situasjoner på arbeidsplasser. På den andre siden ble ”seksuell trakassering” brukt gjentatte ganger for å beskrive situasjonen i Hill-og Thomas-saken. Dette peker mot at det også var et etablert begrep.¹¹⁴

Poenget er ikke å påstå at det VG skrev var en feilaktig tolkning av saken. Men mobbing er et komplekst begrep, som defineres på ulike måter. Et forsøk på en definisjon der flere faktorer og sider ved mobbefenomenet er inkludert gis i en masteroppgave i pedagogikk fra 2006: ”Mobbing er intensjonell, gjentatt og sosial aggresjon rettet mot et eller flere ofre som *ikke har mulighet til å forsvare seg* i eller utenfor situasjonen.”¹¹⁵(min utheving).

Ved å kalle saken for mobbing tillegger de dermed Hill posisjon som mobbeoffer. Dette kan ha flere implikasjoner. Ser man til definisjonen over betyr det at hun ikke hadde muligheten til å forsvare seg selv. Det å være ”offer” kan også skape konnotasjoner til det å være svak. Dette ble diskutert i kapittel 2, da det handlet om årsaker til at kvinner uttalte seg om at de *ikke* var blitt seksuelt trakassert. Bildet av Hill som ute av stand til å forsvare seg selv eller som svak stemte ikke overens med bildet de ellers skapte av Hill som vellykket jusprofessor.

¹¹² Kaldal 2014: 45-46

¹¹³ For eksempel VG, 16.10.1991, VG, 14.10.1991 eller VG, 17.10.1991

¹¹⁴ VG, 16.10.1991

¹¹⁵ Ertresvaag 2006: 45, se forøvrig Ertresvaag 2006: 15-25, 43-46 for mer om ulike måter å definere mobbebegrepet på

Det blir noe spekulativt å påstå at VG endret eller forsøkte å styre lesernes oppfatning av Hill, ved å bringe mobbe-begrepet inn i saken. Poenget her er at måten VG skrev på, og brukte mobbebegrepet på, *kan* ha vært med på å styre lesernes oppfatninger av saken. Hill- og Thomas-høringen satte seksuell trakassering på dagsorden. At sex-mobbing ikke ble brukt særlig som begrep for å omtale denne typen trakassering senere, kan kanskje ha noe å gjøre med konnotasjonene mobbebegrepet skaper.

4.2.2 Oppfølgingssakene

Hvordan endret Hill- og Thomas-saken VG sin måte å skrive om seksuell trakassering på? For å kunne besvare dette spørsmålet vil jeg nå trekke frem en rekke saker VG publiserte i dagene etter Hill-og Thomas-høringene. I avslutningen av kapitlet vil jeg gå nærmere inn på hvorfor jeg mener disse sakene viser en endring i skrivemåtene, og hva denne endringen kan ha betydd. Sakene kom på trykk i kjølvannet av godkjenningen av Thomas, og det kom tydelig fram at de var skrevet nettopp på grunn av høringen. Dette kan sees ved tydelige henvisninger til saken. Et eksempel er ”Men den åpne senatshøringen i USA av dommer Clarence Thomas, (...) har satt søkelys på et betydelig problem i arbeidslivet også i Norge.”¹¹⁶ Dette sitatet er hentet fra saken ”VIL HA TOTALFORBUD” som omtales nedenfor.

”SPARKET UT INNTRENGER” var overskriften i en sak der Kristin Moe, leder for Forbrukerrådet, blant annet fortalte om en hendelse hun hadde opplevd på en jobbkonferanse. På konferansen var Moe blitt nødt til å fysisk sparke ut en mannlig konferansedeltaker som forsøkte å ta seg inn på hotellrommet hennes. Saken inneholdt også Moe sine egne tanker om ”sextrakasseringproblematikken”. Saken ble senere i VG beskrevet som ”et voldsomt oppgjør med menn som går over streken.”¹¹⁷

Det er flere elementer i artikkelen som er interessante å se nærmere på. Moe ble blant annet sitert på at: ”Gjennom slik tankeløs atferd påfører disse mennene *oss kvinner* problemer i arbeidssituasjonen.”¹¹⁸ (min utheving) At Moe sier *oss kvinner* tolker jeg som en inkluderende måte å formulere seg på: det er ikke en spesiell type

¹¹⁶ VG, 16.10.1991

¹¹⁷ VG, 17.10.1991

¹¹⁸ VG, 16.10.1991

kvinner, men alle, som kan bli plaget. Samtidig er det tydelig at hun ikke mener ”alle menn”, ved å si ”disse mennene” og dermed vise til de spesifikke mennene som trakasserer. Ved å formulere seg slik inkluderer hun dermed alle kvinner som potensielle ofre, samtidig som hun unngår å kalle alle menn trakassører. ”Disse mennene” kan også tolkes som en måte å signalisere noe om ”slike menn” på. Altså at menn som trakasserer har bestemte, negative egenskaper som gjør dem til trakassører.

I kapittelet hvor jeg tok for meg politirapportsaken gjorde jeg et poeng ut av at politikvinne Gro Smedsrud ble fremstilt som sterk og tøff. I artikkelen om henne var noe av poenget at hun absolutt *ikke* var blitt trakassert.¹¹⁹ I artikkelen der Moe stod frem og fortalte at hun hadde blitt sextrakassert er dette snudd på hodet. Moe blir nemlig også fremstilt som sterk (f. eks ”*SPARKET UT INNTRENGER*” som overskrift), og i tillegg suksessrik, som leder for Forbrukerrådet. Dermed kan man også se en endring her, i fremstillinga av kvinner og trakassering. I saken fra 1991 er det ikke noen motsetning mellom det å ha blitt trakassert på den ene siden og det å være sterk og suksessrik på den andre.

I avisen samme dag var også en sak der Likestillingsombud Ingse Stabell var blitt intervjuet. Overskriften lød ”VIL HA TOTALFORBUD” og ingressen begynte med at ”Ingen er noensinne dømt for muntlig sexmobbing i Norge.”¹²⁰ Det kom frem i saken at Stabell mente at vi trengte et klart forbud mot seksuell trakassering. I ettertid fikk Stabell og andre som stilte seg bak lovregulering av fenomenet tilsvar under overskriften ”UNYTTIG SEX-LOV”.¹²¹ Her argumenterte forfatter og VG-journalist Michael Grundt Spang *mot* et slikt lovforbud. Essensen i innlegget hans var at dette rett og slett var et forhold som ikke kunne defineres ved lov.¹²²

Om vi nå vender oss tilbake til en tidligere nevnt sak fra 1984 for en liten sammenligning, er forskjellene verdt å legge merke til. Da Ingeborg Sørensen stilte spørsmål om det virkelig var noen som trodde på sexpress, og at det kun handlet ”(...) om jenter som selv har provosert fram en slik situasjon”, fikk hun til svar at ”Selvsagt finnes det” i et leserinnlegg.¹²³ Leseren mente med andre ord at det VG hadde trykket om seksuell trakassering ikke stemte fordi det *var* et problem for mange. I tilfellet

¹¹⁹ VG, 20.04.1985, se også kapittel 2 for mer om saken

¹²⁰ VG, 16.10.1991

¹²¹ VG, 20.10.1991

¹²² VG, 20.10.1991

¹²³ VG, 21.08.1984 og VG, 27.08.1984

med Likestillingsombudet og ønsket om forbud mot sextrakassering var reaksjonen i leserinnlegget motsatt: det VG her hadde skrevet om sextrakassering gikk for langt, det var ikke behov for noe lovfestet forbud.

Samtidig er det verdt å merke seg at ”det VG her hadde skrevet” var videreformidling av noe Likestillingsombudet mente. I 1991 var dette et underliggende forvaltningsorgan hos Barne-og familiedepartementet.¹²⁴ At seksuell trakassering var et offentlig anliggende, var nytt i 1991. Første gang Likestillingsombudet hadde tatt opp fenomenet var året før, i et problemnotat.¹²⁵ Dette kan tyde på at det ikke bare var i VG holdningen til sextrakassering var i endring. Jeg vil se nærmere på dette til sist i kapittelet.

I forbindelse med saken om totalforbud og intervjuet med Moe var en kolonne plassert ved siden av artikkelen.¹²⁶ I kolonnen var Kristin Moe sitert, og VG inviterte så leserne til å ringe inn og fortelle om problemet:

¹²⁴ Forvaltningsdatabasen, Norsk senter for forskningsdata, aksessert 04.04.2017

¹²⁵ Tenden 2001: 84

¹²⁶ VG, 16.10.1991

**Snakk om
problemet —
RING VG
I KVELD**

■ Norske kvinner forteller om utbredt sex-mobbing på arbeidsplassen. I USA er sexmobbing blitt et hett tema etter at den nye dommeren til Høyesterett Clarence Thomas, ble beskyldt for sex-mobbing. Undersøkelser fra flere europeiske land viser at halvparten av de spurte er blitt utsatt for seksuell trakassering.

■ Hvordan er det på din arbeidsplass? Er du selv blitt sex-mobbet? Hvor går grensen for det du kan godta? Trenger vi en lovparagraf med forbud mot seksuell trakassering?

■ Ring VG i kveld på telefon (02) 33 36 66 mellom kl. 17.00 og 19.30.

Bilde: Kopi av VGs invitasjon til leserne, 16.10.1991

Dagen etter kunne man lese resultatet av invitasjonen til leserne. Mange ringte inn og fortalte om sine opplevelser, og på to samlesider var flere av innringerne sitert. Der ble det fortalt om flere alvorlige tilfeller av sex-mobbing. Samtidig var det også ei som hadde ringt inn og karakterisert de som klaget over sexpress som "tullehøner". VG skrev at "Flesteparten av innringerne karakteriserer problemet som stort."¹²⁷ Jeg

¹²⁷ VG, 17.10.1991

kommer ikke til å gå nærmere inn på hva innringerne fortalte VG, men ønsker heller å diskutere hvorfor denne invitasjonen kan tolkes som en del av en endring i måten VG skrev om seksuell trakassering. For hva kunne en slik invitasjon indikere?

For det første mener jeg den viste at VG nå tok seksuell trakassering på alvor, og at de så på det som et problem. Dette for eksempel gjennom ordvalg: at de faktisk kalte det for et ”problem”. Å omtale noe som et *problem* er ikke en nøytral fremstillingsmåte. Dersom VG hadde ønsket å fremstå som likegyldige til sextrakassering, finnes det andre ord som kunne fremmet dette synet. Det at de skriver at norske kvinner har fortalt om *utbredt sex-mobbing* på arbeidsplassen styrker den ikke-nøytrale holdningen. ”Norske kvinner” er også en inkluderende måte å formulere seg på – slik jeg pekte på i saken der Kristin Moe var intervjuet. Det var dermed ikke rom for særlig tvil: sex-mobbing var et problem, og det rammet norske kvinner som gruppe.

Historiker Martin Eide har skrevet om VG at ”Under skiftende forhold har det vært særlig nødvendig for en avis som VG å framstå som en lesernes avis” og at ”I et komplisert forbruker- og velferdssamfunn vil avisen framstå som en hjelper for den jevne kvinne og mann.”¹²⁸ Han viste da særlig til spalter som ”VG hjelper deg” og ”VG spesial” som ble lansert på slutten av 70-tallet. Samme ideologigrunnlag kan også sees i ”Snakk om problemet – RING VG I KVELD”-oppfordringen. Medie- og språkviter Yngve Benestad Hågvar har analysert VG-diskursen tidlig på 2000-tallet, og pekte på at viktige samfunnsspørsmål har en tendens til å gjøres om til personlige problemer for den enkelte leser gjennom VGs fremstilling.¹²⁹

Det kan dermed diskuteres om ”Snakk om problemet – RING VG I KVELD” kan vise til at VG stod frem som en samfunnsaktør i ”kampen mot trakassering”, eller om det bare var et resultat av en norm VG hadde om at saker skal, eller må, gjøres personlig. Uavhengig av det, var invitasjonen allikevel noe nytt i denne sammenhengen, og markerte en endring når det kom til hvordan VG omtalte seksuell trakassering.

¹²⁸ Eide 1995: 374

¹²⁹ Hågvar 2013: 352

4.3 Etter 1991

På hvilke måter kom endringen til syne i tiden etter 1991? Før jeg konkluderer og undersøker hva endringen kan vise til, ønsker jeg å komme med noen eksempler på ulike måter å tolke endringen på.

I 1994 ble saken ”PASS DEG for kollegaen” trykket.¹³⁰ Den handlet om at sextrakassering og sexpress på arbeidsplassen nå skulle bli forbudt ved lov. Her ble det blant annet fokusert på at sex-press skulle bli ulovlig, men at flørting fremdeles skulle være lov. Dette ble eksemplifisert med bilder som viste ulike situasjoner, og der et ”LOVLIG” eller ”ULOVLIG”-stempel var plassert på tilhørende situasjoner. Denne fremstillingen virket nesten pedagogisk, i den forstand at VG gjennom bildene lærte leserne opp i hva som nå var grei eller ikke grei oppførsel på arbeidsplassen.

Saken var skrevet i forbindelse med at arbeidsmiljøloven ble endret i 1994. Endringen gikk blant annet ut på at ansvar for at trakassering, mobbing og diskriminering ikke foregikk på arbeidsplasser ble pålagt arbeidsgiver. Likestillingsombud Kirsti Mejdell uttrykte at hun gjerne skulle sett at det stod tydelig i lovteksten ”at *seksuell* trakassering er forbudt” – siden lovendringen ikke presiserte det.¹³¹(journalistens originale utheving) Artikkelen nevnte også seksuell trakassering som et kvinneproblem, og at ”En av fem kvinner har følt seg trakassert på arbeidsplassen(...)”¹³²

En litt annen vinkling kunne sees i Hilde Øverbø-saken. I dette tilfellet ble det ikke fokusert på at seksuell trakassering var noe som kunne skje alle eller at det var et problem samfunnet burde ta ansvar for. Allikevel mener jeg denne saken også viser at det hadde skjedd en endring. I sakene som handlet om Hilde Øverbø kom det nemlig tydelig frem hvor *alvorlige* følger sextrakassering kunne få.

Allerede i 1997 kunne man lese at en tidligere avdelingssjef på en helsestasjon i Midt-Telemark var dømt til fengsel for seksuelle overgrep og sextrakassering mot tre kvinnelige hjelpepleiere.¹³³ Hilde Øverbø var en av disse kvinnene, og i 1998 stod hun frem og fortalte om hvordan sex-presset hadde påvirket henne. Overskriften lød

¹³⁰ VG, 22.04.1994

¹³¹ VG, 22.04.1994, se også Tenden 2001: 85

¹³² VG, 22.04.1994

¹³³ VG, 14.03.1997

”VILLE TA SITT EGET LIV” og under overskriften kunne man lese ”- Hilde(42) ble tvangs-omplassert” og ”-Sex-overgriperen fikk ny toppjobb.”¹³⁴

I disse sakene var det offeret, samt konsekvensene av trakasseringen, som fikk fokus. De eksplisitt seksuelle sidene, som vi for eksempel så i ”SJOKO-SEX”-saken i kapittel 3, var utelatt. Det vil si, eksempler på hva hun hadde vært utsatt for ble gitt, uten at det var det som fikk fokus i overskriftene. Det ble heller ikke brukt som ”lokkemiddel” for å skape oppmerksomhet. Dette var for så vidt også den første saken jeg har funnet der ei helt ”vanlig” kvinne har stått frem og vært åpen om sextrakassering og følgene. Tidligere var ofte de trakasserte anonyme. Anonymiteten kom enten i form av at trakasseringa var avslørt gjennom undersøkelser, som man for eksempel så i politirapportsaken, eller ved generelle uttalelser om at sexpress på arbeidsplasser eller i andre miljø finnes. Dette kunne man for eksempel se i tidligere nevnte eksempel fra idretten(sakene som fulgte TV-innslaget), der mange gjerne innrømmet at de hadde ”(...) hørt om sexpress i idrettsmiljøet, også i min egen gren.”, uten at noen stod frem med personlige og alvorlige hendelser.¹³⁵

Tidligere samme år som Hilde Øverbø stod frem, publiserte VG en artikkel i ”VG MENER”- spalten under overskriften ”Sex-press”.¹³⁶ Det ble her referert til en sak som hadde vært behandlet i Lyngdal herredsrett, der en lokal bedrift ble dømt til å betale erstatning til en tidligere ansatt som følte seg sextrakassert og som ble frosset ut etter at hun meldte fra om forholdet. ”Enhver mistanke om sextrakassering skal tas alvorlig” stod svart på hvitt i artikkelen, uthevet under ”VG MENER”-logoen.¹³⁷ I hvilken grad dette kan ha bidratt til at Øverbø ønsket å fortelle historien sin til VG er umulig for meg å si, men med dette tok VG et klart standpunkt: Sextrakassering var ikke greit, og det måtte tas på alvor.

I en sak som handlet om sextrakassering på universiteter og høyskoler i 2002, valgte VG å legge ved teksten fra en brosjyre. Brosjyren ”Helt knekt eller ’bare’ ille berørt?” var blitt gitt ut av Universitet i Oslo og handlet om seksuell trakassering i jobb-og studiesituasjon. Brosjyren ga for eksempel råd til hvordan man kunne markere grensene sine.¹³⁸ Dette var, i likhet med stemplene i ”PASS DEG for

¹³⁴ VG, 05.11.1998

¹³⁵ VG, 16.01.1987

¹³⁶ VG, 06.02.1998

¹³⁷ VG, 06.02.1998

¹³⁸ VG, 03.09.2002

kollegaen”-saken nevnt tidligere, et virkemiddel som kan oppfattes pedagogisk. Det var ikke slik at brosjyret teksten tilførte saken uunnværlige opplysninger. Teksten fikk dermed en informativ rolle, og traff ved publisering i VG et bredere publikum enn den gjorde ved Universitetet. Det er ikke utenkelig at VG tok med teksten i saken nettopp av disse årsakene, for å gi leserne informasjon og veiledning i forbindelse med seksuell trakassering.

Det var ikke slik at seksuell trakassering alltid og hele tiden etter 1991 ble referert til som et bredt samfunnsproblem med alvorlige følger i sakene der det var tema. Jeg vil nå komme med noen eksempler som viser dette, for å vise flere nyanser av hvordan VG skrev om seksuell trakassering også etter endringen.

Eksempelvis var ikke alvorlighet i fokus da daværende president i USA, Bill Clinton, ved flere tilfeller ble avslørt som sextrakassør på 1990-tallet. Det er flere sider ved sakene om Clinton og ”kvinnene” som kunne vært interessante å gå nærmere inn på, men her ønsker jeg å bruke sakene for å si noe spesifikt om skrivemåten. I sakene var nemlig *humor* ofte brukt som virkemiddel, og særlig i overskriftene. Ordspill ble tatt i bruk, som for eksempel i sakene ”BILL.MRK. SEX-SJOKK”, ”BILL I BLIKKET” og ”Bill. merk.: I TRØBBEL.”¹³⁹

Det er store kontraster mellom denne måten å omtale seksuell trakassering på og ”Snakk om problemet – RING VG I KVELD” som vi så på tidligere. Det kan være flere årsaker til at Clinton-sakene ble behandlet på en slik måte. Kanskje gjorde det at han var president i USA, og dermed verdens mektigste mann, at situasjonen kunne bli oppfattet som fjern fra norsk dagligliv? På den andre siden, var ikke en afro-amerikansk dommer oppnevnt til et embete i amerikansk høyesterett minst like ”fjern” i den forstand? Clintons helt spesielle samfunnsposisjon gjorde nok at omtalen av hans sak handlet mer om hva det som ble avslørt sa om moralen hos den mektigste i verden, enn som eksempel på sextrakassering.

Den 19. november 2009 ble de første artiklene VG skrev om Mueller-Haugli-saken publisert. Den handlet om at skøyteløper Maren Haugli hadde meldt ifra til skøyteforbundet om en episode der landslagstrener Peter Mueller ”skal ha kommet med uttalelser Haugli oppfattet som svært trakasserende foran andre.”¹⁴⁰ I starten av denne konflikten var mye av fokuset rettet mot Peter Mueller og hans personlighet,

¹³⁹ VG, 10.01.1996, VG, 17.03.1998 og VG, 28.05.1997

¹⁴⁰ VG, 19.11.2009

noen uttalte for eksempel at ”Det ligger mange i grøfta etter Peter”¹⁴¹. Dermed var en individualiserende vinkling tydelig, problemet lå hos Mueller og hans personlighet. Etter hvert som saken utviklet seg, ble fokuset videre: ”Jenter slutter med idrett tidlig fordi de blir trakassert av mannlige trenere – slik Maren Haugli (24) ble av Peter Mueller (55) nå.”¹⁴² Seksuell trakassering var dermed et problem innenfor idretten, uten at det ble nevnt som et problem samfunnet har.

I denne saken fra 2009 kan vi dermed kjenne igjen to elementer som var mer typiske i 1980-tallets måter å skrive om seksuell trakassering på. Men i omtalen av samme sak kunne man også se utviklingen. I en ”VG MENER”- sak senere i november ble saken knyttet til en større sammenheng: ”Det norske samfunnet trenger flere varslere, ikke færre.”¹⁴³ Saken var en respons til hetsen Maren Haugli hadde blitt utsatt for i tiden etter at saken ble kjent, og for det første knyttet forfatteren av saken (som ikke er undertegnet navn) dette til *kvinnesyn*. For det andre skrev forfatteren at ”Både innenfor idretten og i arbeidslivet har kvinner måttet tåle seksuell trakassering av menn i maktstillinger.”¹⁴⁴ Dette var en tydelig henvisning til at problemet finnes andre steder enn bare der Peter Mueller var trener, eller innenfor idrettsmiljøene.

Samme sak ble altså omtalt både på ”gamle” og på ”nye” måter. Kan dette tyde på at trakasseringen ble sett på som et samfunnsproblem, men at det allikevel handlet om å ta de enkeltindividene som skilte seg ut som trakassører? Synet på gjerningsmannen blir sånn sett individualiserende og det er hos han fordømmelsen og bekjempelsen skal ligge. Dette til tross for erkjennelsen om at dette var et samfunnsmessig fenomen. Her går det an å sammenligne skrivemåten med måten kriminalitet ofte behandles på i media. Det ligger ofte en erkjennelse i bunn om at kriminalitet er et samfunnsmessig problem. Men, når konkrete saker dukker opp i media ligger ofte fokuset på at det var snakk om en individuell ugjerning.

¹⁴¹ VG, 20.11.2009

¹⁴² VG, 22.11.2009

¹⁴³ VG, 26.11.2009, bruken av begrepet *varsler* er interessant og relativt nytt i denne sammenheng, denne artikkelen er første gang jeg finner det brukt om ei kvinne som har sagt ifra om sextrakassering

¹⁴⁴ VG, 26.11.2009

4.4 Avslutning

Jeg mener endringen vi har sett på gjennom kapittelet kan deles i tre. For det første stod 1991 som et år for endring i måten VG skrev om seksuell trakassering på. For det andre skjedde det også endringer i VGs uttrykte syn på det offentliges ansvar eller rolle når det gjaldt seksuell trakassering, ved at det ble et offentlig anliggende. Det tredje punktet går på om de to måtene å skrive på, kan tyde på at det skjedde en *meningsendring* i samfunnet. De tre punktene fungerer ikke uavhengig av hverandre. Likestillingsombudet ville neppe fått en side oppslag i VG på ” VIL HA TOTALFORBUD” dersom avisen ikke tok dette på alvor, eller var klar over at leserne muligens forfektet samme meninger om problemet.

Hvorfor ble det akkurat Hill-og Thomas-saken som endret skrivemåten? Det er særlig to ting som peker mot at det kanskje er mer relevant å heller spørre hvorfor det var akkurat i 1991 at endringen manifesterte seg. Den første handler om det tidligere nevnte problemnotatet hos Likestillingsombudet i 1990. Dette pekte mot at det allerede var skjedd en endring innenfor denne delen av det offentlige. Den andre dreier seg om en sak VG selv hadde publisert. I mars dette året kunne man lese artikkelen ”Bare en hyggelig flørt ELLER SEX-PRESS?” samt småsakene ”Mange typer trakasserere”, ”SETT GRENSER OG SI IFRA” og ”Plukking det vanligste” over en dobbeltside i VG-spalten ”Spesial”.¹⁴⁵

Småsakene var klart preget av samme pedagogiske vinkling som vi så på i saken om brosjyret teksten fra Universitetet i Oslo og ”PASS DEG for kollegaen”-saken. De oppfordret til å si ifra om trakasseringen, definerte seksuell trakassering som seksuell oppmerksomhet som ”(...) dyttes på en mot ens vilje”, og fortalte om de vanligste formene for sextrakassering.¹⁴⁶ Dobbeltsaken alene viste ikke nødvendigvis at det hadde skjedd en endring, selv om sakene var de første av sin art jeg har sett i kildematerialet. De kan allikevel være med på å forklare hvorfor VG i kjølvannet av Hill-og Thomas-saken valgte å tre frem som et talerør for folk som hadde opplevd seksuell trakassering: de var allerede godt kjent med problematikken.

Er det mulig å forklare endringen med kjønnsforskjeller? Var det nye synet på seksuell trakassering rett og slett et resultat av at flere kvinner hadde kommet inn i redaksjonen? Journalist og forsker Elisabeth Eide undersøkte ved inngangen til 1990-

¹⁴⁵ VG, 23.03.1991

¹⁴⁶ VG, 23.03.1991

tallet kvinnesynet i norsk dagspresse. I rapporten der funnene ble lagt frem skrev Eide for eksempel at et klart flertall av journalistene som hadde besvart undersøkelsen mente at deres avis hadde "(...) som 'policy' å rekruttere flere kvinnelige journalister."¹⁴⁷ Hun skrev også at kvinnelige journalister i høyere grad enn menn mente at avisene hadde en oppgave å gjøre når det kom til likestilling.¹⁴⁸

Stort sett alle artiklene jeg har referert til som har handlet om eller ble skrevet i kjølvannet av Hill- og Thomas-saken var skrevet av menn. Derfor er det lite som tyder på at endringen var et resultat av at kvinnelige journalister skrev *for* likestilling og kvinner. For så vidt var de fleste sakene jeg presenterte i "Før 1991"-delen også skrevet av menn. Allikevel var det ikke slik at alle sakene der endringen gjorde seg gjeldende var skrevet av kvinnelige journalister. Dessuten er en eventuell påstand om at vinklingen i sakene "Før 1991" ville vært annerledes dersom *kvinner* hadde skrevet sakene problematisk, i det at det blir en kontrafaktisk tilnærming og umulig å argumentere for ved å vise til kilder.

Kanskje kan endringen ha kommet av at et "metningspunkt" var nådd. Var det skrevet om såpass mange tilfeller av sextrakassering i enkelte yrker at det nå ble tydelig at det er et samfunnsproblem? Ble det "gjennomskuet" at denne måten å omtale problemet på, en skrivemåte jeg tidligere har kalt "isolerte hendelser", kanskje heller var et problematisk samfunnsmessig mønster, som måtte arbeides aktivt mot for å endre? Dette er vanskelige spørsmål å få klare svar på i mitt kildemateriale, men det ligger verdi i å stille de allikevel. Kanskje hadde et "metningspunkt" blitt nådd ikke bare hos VG-journalistene, men også hos "folket"? Til dette går det an å koble en tanke om fremskritt. Satt på spissen: var endringen egentlig bare et tegn på et mer moderne, likestilt samfunn?

At flere måter å skrive om seksuell trakassering på finnes samtidig er ikke et funn som begrenser seg til min undersøkelse. Forskere som har undersøkt den tekstuelle nyhetsrapporteringen av saker der seksuell trakassering var tema har kommet til liknende konklusjoner som jeg har. Dette vil jeg bruke plass til å diskutere i avslutningskapittelet der jeg skal konkludere oppgaven og se på hva alle funnene jeg har gjort sammen kan fortelle om VG og deres skrivemåter.

¹⁴⁷ Eide 1991: 80

¹⁴⁸ Eide 1991: 67

Kan endringen, både observert hos VG og i det offentlige, vise til en meningsendring generelt i samfunnet? Det er også et spørsmål det er vanskelig å gi et klart svar på. I 1991 var VG lest av over 35% av Norges befolkning.¹⁴⁹ Det er derfor ikke utenkelig at de hadde påvirkningskraft på leserfellesskapet.

Å peke på eksakt hva som var årsaken til endring, og hvordan denne endringen påvirket samfunnet er vanskelig. I avslutningen av dette kapitlet har jeg forsøkt å belyse dette ved å komme med ulike forklaringsmåter, og i konklusjonskapitlet som følger vil jeg blant annet se på hva alle funnene mine sammen kan fortelle om VGs skrivemåter.

¹⁴⁹ Eide 1995: 531

Kapittel 5: Avslutning

Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan VG har skrevet om seksuell trakassering. Funnene har basert seg på analyser av avisartikler i perioden fra 1980 til 2010. I tidsperioden har jeg identifisert to mønstre samt en endring i skrivemåtene.

Det første mønsteret jeg undersøkte handlet om ytringer som på et eller annet nivå nektet for at det i et miljø har foregått eller foregår seksuell trakassering. Det andre mønsteret handlet om hvilke måter SEX ble fremstilt på i skrivemåten. Endringen dreide seg om at det etter 1991 ble langt vanligere å skrive om seksuell trakassering som et problem som 1) rammet mange kvinner og 2) samfunnet hadde et ansvar for å hankses med.

Interessant å se er at disse to mønstrene og endringen fungerer sammen i store deler av perioden. Det er nemlig ikke slik at det seksuelle fokuset avtok eller minsket etter at skrivemåten ble endret i 1991. Det blir heller ikke slutt på benektelse av at det foregikk, selv om denne trenden altså ble noe svakere utover perioden jeg har behandlet. Hvorvidt endringen i 1991 har påvirket grad av benektelse, og bidratt til å gjøre det mindre greit å forfekte dette, er ikke mulig for meg å si. Det kan være mulig at VGs skrivemåte, som etter 1991 oftere uttrykte at seksuell trakassering var et samfunnsproblem, ikke hadde plass til utbasuneringer om at det samme problemet ikke finnes. Det er likevel tankevekkende at skrivemåten endret seg så mye på så få tiår.

De australske professorene som jeg presenterte innledningsvis, McDonald og Charlesworth, avslørte i sitt prosjekt at det var flere diskurser i bruk samtidig om seksuell trakassering. For dem lå fokuset på hvorfor det var kritikkverdig at mange av sakene rammet inn trakasseringen som et individuelt avvik¹⁵⁰. De tre andre diskursene de identifiserte ble kategorisert som systemiske, kjønnsforskjeller, og tekno-juridiske. Den første handlet da om at problemet lå i organisasjonen, industrien eller i arbeidsmiljøet. Den andre handlet om at seksuell trakassering ble diskutert i en kontekst knyttet til større ulemper med tanke på kjønn i samfunnet. Dette kunne være tap av arbeidsmuligheter på grunn av kjønn eller seksualisering av kvinner. Den

¹⁵⁰ McDonald og Charlesworth 2013

tekno-juridiske diskursen handlet om at lover eller tekniske spørsmål var del av artiklene.

Dersom jeg hadde tatt i bruk samme kategorier for inndeling av diskurs hadde det vært svært utfordrende å identifisere for eksempel endringen i 1991. Det har vært fordelaktig med en bred tilnærming– på den måten har det vært lettere å se de historiske forandringene i kildematerialet.

Om man ser på mine funn, mener jeg de danner et inntrykk av en ambivalent tilnærming til problemet i VG-redaksjonene. På den ene siden er seksuell trakassering et problem som er så stort og alvorlig at VG må hjelpe ofrene. På den andre siden brukes trakassering som salgstriks ved å vinkle det på en seksuell måte. Når man kjøper VG får man dette ambivalente forholdet til seksuell trakassering med på kjøpet.

Det er problematisk om avisen har vært med på å forme lesernes (”folkets”) inntrykk og mening om trakassering. Spesielt om forminga har skjedd i den retningen at trakassering ikke har blitt oppfattet som noe alvorlig. Særlig problematisk blir det med tanke på bekjempelsen av trakassering. Uavhengig av akkurat hvor stor påvirkningskraft VG har eller ikke har hatt, kan VG som meningsbærer og uttrykk for noe folkelig være en viktig pådriver i meningsendring. Det er derfor kritikkverdig at VG kan ha bidratt til å skape slike tvetydige bilder av seksuell trakassering.

Det er også verdt å stille spørsmål ved hvorvidt ambivalensen i VG har vært et uttrykk for en allerede eksisterende ambivalens hos leserne, eller om VG-uttrykket har vært med på å forme eller styrke denne holdningen hos leserne. Med tanke på at det ikke kom reaksjoner i form av leserinnlegg eller protester på skrivemåten, var det tydelig at dette var noe leserne både kjøpte og leste – uten å reagere aktivt mot skrivemåten.

Seksuell trakassering er fremdeles et problem kvinner møter i arbeidslivet. Årsakene til det er mange, og VG sin skrivemåte er nok bare en liten del av et mye større bilde. Det ligger makt i språk. Det er fullt ut relevant å mene at et tydeligere uttrykk om at trakassering ikke er greit sannsynligvis ville gagnet både VG og leserne. Et tydeligere uttrykk ville kanskje også gjort det lettere å få i gang samtaler om hva som bør og kan gjøres bedre for å bekjempe problemet på flere områder i samfunnet.

5.1 Kritiske refleksjoner med relevans

Studier som denne er viktig, spesielt med tanke på utvikling av kritisk tenkning. Gjennom arbeidet har jeg selv måttet reflektere over noe vi er vant til å ”bare kjøpe”. Samtidig som det har gitt meg verktøy til å analysere skrive- og talemåter som har lett for å bli tatt for gitt. Dette er noe jeg vil ha stor nytte av i fremtidig undervisning av elever. Den generelle delen av læreplanen sier at opplæringa blant annet har som formål ”å skape respekt for kjensgjerningar og sakleg argumentasjon - og øve opp kritisk sans til å gå laus på gjengs tenking, innarbeidde førestellingar og eksisterande ordningar.”¹⁵¹ Dette prosjektet har gitt meg godt grunnlag til å forme undervisningen slik at elevene vil få mulighet til å øve opp sin kritiske sans.

5.2 Implikasjoner til videre forskning

Med andre kilder og metoder vil det være mulig å få svar på flere spørsmål jeg ikke har vært i stand til å besvare med min tilnærming. Jeg vet for eksempel ingenting om hva som foregikk i redaksjonen i 1991 – da skrivemåten endret seg. Dette kan for eksempel besvares ved hjelp av muntlige kilder og intervju av de som var til stede. Var for eksempel endringen intensjonell, kom den innenfra, eller var den resultat av ytre påvirkning?

Overordnet tema for oppgaven har vært kvinner, og av denne årsaken har jeg ikke inkludert artiklene som har omtalt menn, som også av og til ble utsatt for lignende trakassering. De finnes – selv om de er i et tydelig mindretall. Jeg tror likevel en analyse av avistekster også om slike saker kan gi resultater som vil være interessante å se i lys av både min egen studie, men også i forbindelse med å analysere skrivemåter om ofre for trakassering mer generelt.

Det er mange fagfelt og disipliner som kan bygge videre på mine funn. For eksempel ville undersøkelser om avismottakelse, påvirkning av lesere og lignende kunne gi verdifulle svar til flere av spørsmålene jeg i løpet av oppgaven har reist.

¹⁵¹ Utdanningsdirektoratet, Generell del av læreplanen, aksessert 01. mai 2017

Kildeoversikt

Kildegrunnlaget for prosjektet har vært avisen Verdens Gang i årene 1980-2010.

Artiklene har jeg funnet gjennom ATEKST, en elektronisk database der flere store og mindre norske aviser er tilgjengelig gjennom søking. Relevante artikler ble etter fullførte søk lagret i rapporter, for så å bli lagret lokalt på min datamaskin.

Nedenfor følger oversikt over mine kildesøk i ATEKST. Antall treff er resultat etter at "VG" fra 1945 og til i dag er satt som parametere for søk, og første treff er når ordet eller ordene først dukket opp i avisen.

De aller fleste artiklene ble funnet gjennom søkeordene gjengitt i listen nedenfor. Om noen av de sakene jeg tar for meg i oppgaven, har jeg også funnet en del ekstra artikler ved å søke i ATEKST på mer spesifikke stikkord som jeg fant i omtalene av selve saken. Dette har jeg gjort bare om utvalgte saker, som f.eks. politirapportsaken og Hill- og Thomas-saken. Om disse sakene fant jeg det ekstra viktig å få et mer fyldig utvalg av artikler å bygge på.

Søkeord	Gjennomført dato	Antall treff	Første treff
Sex-press	20.01.2017	104	1984
Sexpress	23.01.2017	259	1983
Sexmobbet	26.01.2017	2	1996
Sex-mobbet	26.01.2017	1	1995
Sexmobbing	26.01.2017	7	1991
Sex-mobbing	26.01.2017	5	1994
Seksuell mobbing	26.01.2017	73	1985
Seksuelt mobbet	27.01.2017	60	1977*
Sextrakassering	27.01.2017	112	1991
Sex-trakassering	29.01.2017	67	1992
Sextrakassert	30.01.2017	38	1991
Sex-trakassert	30.01.2017	41	1992
Seksuell trakassering	30.01.2017	495	1983
Seksuelt trakassert	02.02.2017	97	1981*
Sex-trakasserier	02.02.2017	1	2010
Sex-sjikane	03.02.2017	41	1992
Sex-sjikanert	06.02.2017	10	1992

Seksuell sjikane	06.02.2017	39	1964
Sexsjikane	06.02.2017	47	1989
Sex-sjikanert	06.02.2017	10	1992
Seksuell sjikane	06.02.2017	39	1964
Sexsjikane	06.02.2017	47	1989
Sexsjikanert	06.02.2017	15	1991
Seksuelt overgrep + sjef	06.02.2017	28	1990
Utuktig	06.02.2017	1846	1947
Utuktig atferd	07.02.2017	226	1954
Utuktig atferd+ sjef	07.02.2017	7	1991
Utuktig + sjef	07.02.2017	29	1957
Utuktig + overordnet	23.02.2017	4	1957
Utuktig + arbeid	23.02.2017	97	1957
Utuktig + ansatt	23.02.2017	75	1947
Sekretær misbrukt	24.02.2017	56	1945
”Sekretær misbrukt”	24.02.2017	0	-
Sekretær + sjef	24.02.2017	848	1945
Sex-plaget	20.04.2017	1	2003
Sexplaget	20.04.2017	0	-

* Stjernene markerer ord som har gitt mange relevante resultater, men der de tidligste resultatene ikke hadde relevans for min studie.

Litteraturliste

- Andreassen, Stine. 1997. *Arbeidsmiljølovens vern mot uønsket seksuell oppmerksomhet*. Oslo
- Ask, Kristine, Stine Helena Bang Svendsen og Henrik Karlstrøm. 2016. Når Jentene må inn i skapet – seksuell trakassering og kjønnsfrihet i online dataspill. *Norsk medietidsskrift 01/2016 vol. 22*
- Asmaro, Kristine Regina Buestad. 2015. *Arbeidsgivers plikt til å forebygge trakassering*. Masteroppgave, det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo
- Attwood, Feona. 2009. Introduction: The Sexualization of Culture. I: Feona Attwood (red). *Mainstreaming Sex. The Sexualization of Western Culture*. London/New York 2009 s. xiii- xxiv
- Blom, Ida. 1982. A centenary of organized feminism in Norway. *Women's Studies Int. Forum, Vol. 5, No. 6*, s. 569-574
- Blom, Ida. 2005. Brudd og kontinuitet fra 1950 til årtusenskiftet. I: Ida Blom og Sølvi Sogner (red.) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. Oslo. s. 335-390
- Brantsæter, Marianne C. 1992. Seksuell trakassering – tidligere forskning. I: Marianne C. Brantsæter og Karin Widerberg (red). *Sex i arbeid(et) i Norge*. Oslo 1992 s. 11-43
- Dahl, Darren W., Kathleen D. Vohs og Jaideep Sengupta. 2011. Sex in advertising... only on Mars and not on Venus? *GfK Marketing Intelligence Review, May 2011, Vol.3(1)*, s. 48-57
- Eide, Elisabeth. 1991. *Kvinnebildet i norsk dagspresse ved inngangen til 1990-årene*. Norsk journalisthøgskole, Forskningsrapport nr. 6
- Eide, Martin. 1995. *Blod, sverte og gledestårer, Verdens Gang 1945-95*. Oslo

- Eide, Martin. 1998. *Popularisering, modernisering, strukturering. En populæravis tar form. Verdens gang i forvandling 1945-1981*. Rapport nr. 40, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen
- Eide, Martin. 2014. Tvetydighetens triumf. Populærjournalistikk på norsk. En gjensitt. *Norsk medietidsskrift*, årg. 21, nr. 4 s. 295-307
- Einarsen, Ståle, Bjørn Inge Raknes og Stig Berge Matthiesen. 1993. *Seksuell trakassering. Bøllen og Blondinen på norske arbeidsplasser*. Bergen
- Ertresvaag, Knut Ingvald. 2006. *Mobbingens Selvbilde. En undersøkelse av reelt og ideelt selvbilde hos mobber og offer*. Masteroppgave i Pedagogikk, Universitetet i Oslo
- Fowler, Roger. 1991. *Language in the News*. Great Britain
- Frøberg, Sissel og Sørensen, Rønnaug. 1992. *STOPP seksuell trakassering på jobben*. Oslo
- Hellum, Nina. 2010. "Bein i nesa" – en antropologisk studie av kjønnsproblematikk på minesveiperen KNM Otra. FFI-rapport 2010/00030
- Hagemann, Gro. 2003. *Feminisme og historieskriving – Inntrykk fra en reise*. Oslo
- Hagemann, Gro. 2005. De stummes leir? 1800-1900. I: Ida Blom og Sølvi Sogner (red.) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. Oslo. s. 159- 253
- Haukaa, Runa. 1982. *Bak slagordene – Den nye kvinnebevegelsen i Norge*. Oslo
- Hågvar, Yngve Benestad. 2009. Hele folkets diskurs. En kritisk analyse av den gode VG-sak. *Norsk sakprosa nr. 7*. Oslo

- Hågvar, Yngve Benestad. 2013. Djevelen ligger i diskursen – En kritisk diskursanalyse av Marte Krogh-saken i VG. *Norsk medietidsskrift, volum 20, nr. 03*. s. 200-222
- Jaschik-Herman, Mollie L. og Alene Fisk. 1995. Women's perceptions and labeling of sexual harassment in academia before and after the Hill-Thomas hearings. *Sex Roles Vol. 33, Issue 5*. s. 439-446
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde
- Kaldal, Ingar. 2002. *Frå sosialhistorie til nyare kulturhistorie*. Oslo
- Kaldal, Ingar. 2014. *Tøft å tåle. Når sjefen trakasserer – hva gjør vi da?* Oslo
- Kasinsky, Renée Goldsmith. 1998. Tailhook and the Construction of Sexual Harassment in the Media. "Rowdy Navy Boys" and Women Who Made a Difference. *Violence against women, 4/1*. s. 81-99
- MacKinnon, Catherine A. 1979. *Sexual Harassment of Working Women. A case of Sex Discrimination*. New Haven
- Marchionni, Doreen. 2011. American Newspapers Vary by Region On How They Frame Sex in News Stories. *Newspaper Research Journal Vol. 32, No.2 Spring 2011* s. 83-88
- McDonald, Paula og Sara Charlesworth. 2013. Framing sexual harassment through media representations. *Women's Studies International Forum vol. 37, mars-april 2013*. s. 95-103
- McNeal, Marguerite. 2015. One writer explored the marketing science behind clickbait. You'll never believe what she found out. I: *Marketing Insights 2015, Vol.27(4)*, s. 24-31

- Melby, Kari. 2005. Husmortid 1900-1950. I: Ida Blom og Sølvi Sogner (red.) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. Oslo s. 257-331
- Mühleisen, Wencke. 2006. Kjønn, sex og medier. I: Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.) *Kjønnforskning – en grunnbok*. Oslo
- Scott, Joan Wallach. 1999. *Gender and the politics of history*. New York
- Sennett, Richard. 2003. *Respect. The Formation of Character in a World of Inequality*. London
- Skrede, Joar. 2017. *Kritisk diskursanalyse*. Oslo
- Stefansen, Maren Sophie. 2014. *Seksuell trakassering – Norges lovgivning sett i lys av internasjonale forpliktelser*. Masteroppgave, det juridiske fakultet. Universitetet i Oslo
- Syvertsen, Susanne Brevik. 2016. *Troens formidler: en studie i Thomas Ball Barratts forkynnelse fra 1923 til 1939*. Masteroppgave i historie, Universitetet i Oslo
- Tenden, Edle Bugge. 2001. *Hvorledes likestilling? En analyse av konstruksjonen av likestillingslovens bestemmelser om likelønn, aktivitetsplikt og seksuell trakassering, 1990-2001*. Hovedoppgave i Statsvitenskap, Universitetet i Oslo
- Thomas, Dan, Craig McCoy og Allan McBride. 1993. Deconstructing the Political Spectacle: Sex, Race and Subjectivity in Public Response to the Clarence Thomas/Anita Hil "Sexual Harassment" Hearings. *American Journal of Political Science Vol. 37, No. 3/1993*. s. 699-720
- Tjelmeland, Hallvard. 2004. Aviser som historisk kilde. I: Roalsø, E.-B. *Å skrive i motvind: Ruth Thomsen og Stavanger Aftenblad 1934-1980*. Pressehistoriske skrifter nr. 3 Oslo

Vavrus, Mary Douglas. 2002. *Postfeminist News*. New York

Ybarra, Michele L., Victor C. Strasburger og Kimberly J. Mitchell. 2014. Sexual Media Exposure, Sexual Behavior, and Sexual Violence Victimization in Adolescence. I: *Clinical Pediatrics* 2014, Vol. 53(13) s.1239-124

Internett

ABCnyheter.no

Kleppo, Kristine. *Historieløse kvinner*. Url: <<https://www.abcnyheter.no/nyheter/2009/03/08/84881/historielose-kvinner>> lesedato: 28. april 2017

Aftenposten.no

Furuly, Jan Gunnar. 2011. *VG er størst igjen, men opplaget synker*, url: <http://www.aftenposten.no/kultur/VG-er-storst-igjen_-men-opplaget-synker-205019b.html> lesedato: 20. april 2017

Klassekampen.no

Mühleisen, Wencke. 2003. *Positiv seksualisering?* Klassekampen 18.11.2003, Url:<<http://www.klassekampen.no/21154/article/item/null/positiv-seksualisering>> lesedato: 11. april 2017

Norsk senter for forskningsdata

Forvaltningsdatabasen. U. dato. "Likestillingsombudet", [url:<http://www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/enhet/16403/hierarki?d=31&m=12&y=1991>](http://www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/enhet/16403/hierarki?d=31&m=12&y=1991), lesedato: 04.april 2017

NRK.no

Gildestad, Bjørn Atle og Helge Carlsen. 2017. *Vernepliktige trives med å bo på kjønnsblanda rom*. url: <<https://www.nrk.no/norge/vernepliktige-trives-med-a-bo-pa-kjonnsblanda-rom-1.13509848>> lesedato: 10. mai 2017